

Legal Analysis of Dynamic Interpretation from the Perspective of the International Court of Justice

Seyed Amreddin Hejazi*¹, Mohammad Ali Solhchi²

1. Ph.D. in Public International Law, Faculty of Law and Political Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

*. **Corresponding Author:** hejazisa@gmail.com

2. Associate Professor, Department of International Law, Faculty of Law and Political Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Email: solhchi@atu.ac.ir

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/JLR.2021.298951.1734

Received:
27 July 2021

Accepted:
9 October 2021

Published:
10 December 2022

A B S T R A C T

Interpretation as a mental act used to understand the meaning and concept of a text has long been important for understanding religious and legal texts. However, there is still disagreement among experts about the limits and scope of this legal entity. During the seventeenth century, many jurists have tried to define the framework, limits and limits of interpretation. one of the most important points in interpreting the role of time in recognizing and meaning words. It has long been thought that in order to respect the will of a text, phrases and words must be considered in the sense of the time they were written. However, dynamic or transformational interpretation is an approach that tries to consider the role of time as an important element in interpretation. In other words, words should be interpreted in terms of changing the meaning of words over time. This

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

approach has been particularly important in jurisprudence over the past few decades, and the International Court of Justice, as a world court, has explicitly recognized that words and phrases as living beings can evolve throughout history. This study, with a historical look at the concept of interpretation in international law in several centuries of its life and considering the evolution of jurisprudence in the last century, specifically examines the practice of the International Court of Justice in the category of interpretation in the twentieth century and the beginning of the third millennium. have given. In this context, the jurisprudence of the International Court of Justice has been evaluated in the light of the hypothesis that the Court, in the light of developments in the international community, has considered principles that interpret treaties in the current context, principles that play the role of "time". are taken into account in recognizing the meaning of words.

Keywords: Treaties, International Court of Justice, Evolutionary Interpretation, Time in International Law.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "Evolutionary interpretation of treaties in the procedure of the International Court of Justice", Allameh Tabataba'i University, Faculty of Law.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Seyed Amreddin Hejazi: Conceptualization, Methodology, Software Formal analysis, Investigation, Resources Writing - Original Draft Project administration

Mohammad Ali Solhchi: Conceptualization Validation, Formal analysis Resources, Data Curation Writing - Review & Editing, Supervision.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Hejazi, Seyed Amreddin & Mohammad Ali Solhchi. "Legal Analysis of Dynamic Interpretation from the Perspective of the International Court of Justice" *Journal of Legal Research* 21, no. 51 (December 10, 2022): 73-114.

E x t e n d e d   A b s t r a c t

The International Court of Justice is the highest judicial pillar of the international community, and the International Court has enabled it to gain such credibility in the interpretation of international law that it is practically at the top of other international judicial authorities. . In the field of this huge employment, what is important is the type of interpretation that the court uses in handling each lawsuit. The type and interpretation of the International Court of Treaties are different. During its lifetime, the International Court of Justice has dealt with very important legal issues that sometimes went beyond the jurisdiction of its traditional approach and in dealing with the details of the matter; it has extracted principles that have had a significant impact on the expansion and development of the realm of international law. This is due to the fact that the judiciary is fundamentally very dynamic and it cannot remain in a closed and limited order regardless of social developments and only pay attention to the rights of the executor at the time of creating an obligation. It has been known, it has passed through it and in its jurisprudence, it has undergone changes and transformations from the "Palmas Arbitration" case and with the expansion of the scope of international law issues and the importance of other subjects of international law other than governments, and international law has been pluralized. Faced, which has sometimes led to the conflict of international obligations. Determining the common intention and interpretation based on identifying the intention of the parties at the time of concluding the treaty, although it is considered as a guiding principle for the courts and the International Court of Justice in interpretation, but the dispute resolution authorities and the International Court of Justice are looking for a special technique to implement it in Real cases have been used, for example, in this context, evolutionary interpretation or interpretation based on the evolution of the international community, which is a technique to determine the effect of the passage of time on treaties, is used. Today, this technique is significantly an established method in the interpretation of treaties. The general approach of the Court has changed significantly over the years and has moved towards being more open to dynamic interpretation, and the Court has generally moved away from static presuppositions and accepted changes in interpretation in various contexts. One of them is the use of special words that are interpreted dynamically or evolutionarily. The court also uses the purpose and subject of the treaty or the procedure and subsequent agreement of the parties, as well as the judicial procedure, which plays an important role in the court's proceedings, in judicial interpretation. In general, the court deals flexibly with the needs of the parties while consistently adopting different viewpoints

Interpretation, as a mental act used to understand the meaning and concept of a text, has long been very important for understanding religious and legal texts. However, there are still differences among experts regarding the limits and scope of this legal institution. During the 17th century, many jurists have tried to define the framework, limits and loopholes of interpretation. One of the most important points in the interpretation of the role of time in the recognition and meaning of words. For a long time, it was believed that to respect the will of the author of a text, phrases and words should be considered in the meaning of the time of their creation. However, the approach of dynamic or transformational interpretation is an approach that tries to consider the role of time as an important element in interpretation. In other words, words should be interpreted according to the changing meaning of words over time. This approach has gained particular importance in judicial practice in the last few decades, and the International Court of Justice, as a world court, has clearly accepted that words and vocabulary, as living beings, can change and evolve throughout history. Taking a historical look at the concept of interpretation in international law in its several centuries and considering the evolution of the judicial procedure in the last century, the thesis specifically paid attention and explored the procedure of the International Court of Justice in the category of interpretation in the 20th century and the beginning of the third millennium. In this context, the jurisprudence of the International Court of Justice has been evaluated in line with the article that, taking into account the developments of the international community, the Court has taken into account principles that interpret and analyze treaties in the current context, principles that the role of "time" are considered in knowing the meaning of words.

تحلیل حقوقی تفسیر پویا از منظر رویه دیوان بین‌المللی دادگستری

سید امرالدین حجازی*^۱، محمدعلی صلح‌چی^۲

۱. دکترای حقوق بین‌الملل عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

*نویسنده مسئول: Email: hejazisa@gmail.com

۲. دانشیار، گروه حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

Email: solhchi@atu.ac.ir

چکیده:

تفسیر به عنوان عمل ذهنی که برای شناخت معنا و مفهوم یک متن به کار می‌رود، از دیرباز برای شناخت متون دینی و حقوقی دارای اهمیت بسیار بوده است. با این همه در خصوص حدود و گستره این نهاد حقوقی میان صاحب‌نظران هنوز هم اختلاف وجود دارد. در طول قرن هفدهم تاکنون بسیاری از حقوق‌دانان کوشیده‌اند تا چهارچوب، حدود و ثغور تفسیر را مشخص کنند. یکی از نکات با اهمیت در تفسیر نقش زمان در شناخت و معنای واژگان می‌باشد. تا مدت‌ها گمان می‌شد که برای احترام به اراده واضح یک متن، عبارات و واژگان باید در معنای زمان وضع آنها مورد توجه قرار گیرد. با این همه رویکرد تفسیر پویا یا تحولی، رویکردی است که تلاش می‌کند تا نقش زمان را به عنوان یک عنصر مهم در تفسیر مورد توجه قرار دهد. به تعبیر بهتر واژگان باید با عنایت به تغییر معنای کلمات در طول زمان تفسیر شوند. این رویکرد به طور خاص در چند دهه گذشته در رویه قضایی از اهمیت خاصی برخوردار شده است و دیوان بین‌المللی دادگستری

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند یا دسترسی آزاد هستند، مقالات تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution-Non-Commercial License 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهش‌کده حقوق

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.48300/ILR.2021.298951.1734

تاریخ دریافت:

۵ مرداد ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:

۱۷ مهر ۱۴۰۰

تاریخ انتشار:

۱۹ آذر ۱۴۰۱

نیز به عنوان یک دادگاه جهانی به صراحت پذیرفته است که کلمات و واژگان به عنوان موجوداتی زنده می‌توانند در طول تاریخ دچار تغییر و تحول شوند. این پژوهش با نگاهی تاریخی به مفهوم تفسیر در حقوق بین‌الملل در چند سده عمر آن و با عنایت تحول رویه قضایی در یک قرن اخیر، به طور مشخص رویه دیوان بین‌المللی دادگستری را در مقوله تفسیر در قرن بیستم و آغاز هزاره سوم مورد توجه و کنکاش قرار داده است. در این سیاق رویه قضایی دیوان بین‌المللی دادگستری در راستای این فرضیه مورد ارزیابی قرار گرفته است که دیوان با در نظر گرفتن تحولات جامعه بین‌المللی اصولی را مدنظر قرار داده است که معاهدات را در سیاق کنونی مورد تفسیر و تحلیل قرار می‌دهد، اصولی که نقش «زمان» را در شناخت معنای واژگان لحاظ می‌نماید.

کلیدواژه‌ها:

معاهدات، دیوان بین‌المللی دادگستری، تفسیر پویا، زمان در حقوق بین‌الملل.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان «تفسیر تکاملی معاهدات در رویه دیوان بین‌المللی دادگستری»، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده حقوق.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

سید امرالدین حجازی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع نوشتن - پیش‌نویس اصلی، مدیریت پروژه.

محمدعلی صلح‌چی: مفهوم‌سازی، اعتبارسنجی، تحلیل منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - بررسی و ویرایش نظارت.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

حجازی، سید امرالدین و محمدعلی صلح‌چی. «تحلیل حقوقی تفسیر پویا از منظر رویه دیوان بین‌المللی دادگستری». *مجله پژوهش‌های حقوقی* ۲۱، ش. ۵۱ (۱۹ آذر ۱۴۰۱): ۷۳-۱۱۴.

مقدمه

نخستین ردپای «تفسیر پویا» را می‌توان در رأی ارگان تجدیدنظر سازمان تجارت جهانی در دعوی موسوم به «میگوها» یافت که علیه ایالات متحده مطرح شده بود: «اگر خود را در سیاق مقدمه توافق‌نامه سازمان تجارت جهانی قرار دهیم، مشاهده می‌کنیم که محتوا یا مرجع اصطلاح عمومی «منابع طبیعی» که در ماده ۲۰ بند <ح> به کار رفته است، مفهومی «ایستا» نیست، بلکه مفهومی اساساً «پویا» به شمار می‌رود.» این توجه به نقش زمان در رویه دیوان بین‌المللی دادگستری نیز، به عین خود را نشان داده است. از حدود دو دهه پیش تفسیر قواعد حقوقی بر اساس تغییرات زمانی به یک رویه عام در دادگاه‌های بین‌المللی از جمله دیوان بین‌المللی دادگستری و دیوان اروپایی حقوق بشر تبدیل شده است.^۱ با این همه دشواری حقیقی به فقدان یک معیار عام برای تفسیر پویا در نزد محاکم بین‌المللی بازمی‌گردد. پژوهش حاضر با علم به ابهاماتی که در این راستا وجود دارد، تلاش می‌کند تا معیارهای حاکم بر تفسیر پویا را چه از بُعد نظری و چه از بُعد عملی در عملکرد دیوان بین‌المللی دادگستری مورد توجه قرار دهد و به این پرسش‌ها پاسخ دهد که اساساً دیوان بین‌المللی دادگستری چگونه عنصر تفسیر پویا را در تفسیر عبارات معاهدات بین‌المللی لحاظ می‌نماید و در کنار پاسخ دادن به این پرسش، پژوهش حاضر تلاش خواهد کرد تا مشخص کند که اصولاً در خصوص تعریف تفسیر پویا اجماعی در نزد حقوق‌دانان بین‌المللی وجود دارد یا خیر و نقش زمان در تحول واژگان یک معاهده را چگونه می‌توان توضیح داد.

۱- ظهور و پیدایش مفهوم تفسیر پویا

قاعده کلی در تفسیر معاهدات بین‌المللی، تفسیر معاهدات در پرتو مقررات حاکم بر زمان انعقاد معاهده است تا گویای قصد و نیت واقعی متعاهدین باشد اما اعمال مطلق این قاعده می‌تواند اصل انعطاف‌پذیری مقررات حقوقی را تحت تأثیر قرار دهد، همچنین اعمال این قاعده به‌طور کلی، مفاهیمی که در یک معاهده و در طول زمان دستخوش تغییر می‌شود را موجب می‌گردد، کما اینکه این تغییرات باعث برداشت و اجرای صحیح و در عین حال مؤثر از معاهده‌ایی، مستلزم به‌کارگیری شیوه خاصی از تغییر می‌باشد.^۲ از منظر سیر تاریخی باید گفت که قاعده حقوق جاری در زمان، در حقوق بین‌الملل با قضیه داوری

۱. اسماعیل سماوی، تفسیر پویای معاهدات بین‌المللی (تهران: نشر ثالث، ۱۳۹۱)، ۲۳.

۲. برای مطالعه بیشتر در مورد تفسیر پویای معاهدات بشری نک: محسن محبی و اسماعیل سماوی، «نقش رویه دیوان

اروپایی حقوق بشر در تفسیر پویای معاهدات حقوق بشری»، مجله حقوقی بین‌المللی ۳۵ (۱۳۹۷): ۷-۳۰.

جزیره پالماس آغاز می‌شود. «حقوق جاری در زمان» در قضیه فوق این‌گونه تعریف شد که یک واقعه قضایی باید در پرتو حقوق هم‌عصر خود مورد ارزیابی قرار گیرد و نه حقوق لازم‌الاجرا در زمان طرح اختلاف یا حل آن.^۳ مسأله اساسی در قاعده مزبور این است که کدام سیستم‌های حقوقی مختلف در دوره‌های متوالی در یک قضیه مشخص باید اعمال شود. «حقوق جاری در زمان» گاهی به عنوان یک قاعده ناقص حقوق بین‌الملل عرفی عمل می‌کند و گاهی به عنوان یک تئوری و گاهی هم در حد یک اصل و دکترین، ولی صرف‌نظر از هر شرایط خاص که به آن داده می‌شود، دکترین مزبور ممکن است به عنوان یکی قاعده ماهوی عمل کند و در جایی دیگر به عنوان یک شیوه تفسیر.^۴ مفهومی که سال‌های متمادی از «حقوق جاری در زمان» مورد استفاده قرار می‌گرفت همان معنای رایج ارزیابی هر پدیده حقوقی با حقوق هم‌عصر خود بود. «ماکس هوبر»^۵ عنصر دیگری را به قاعده فوق اضافه کرد تا هر قضیه حقوقی در پرتو حقوق زمان خود مورد قضاوت قرار گیرد و باید بتواند از تحول و پویایی برخوردار باشد. از نظر هوبر حقوق به دست آمده باید بتواند خود را با مقتضیات زمان همراه سازد وگرنه ساقط می‌شود، اگرچه این امر مورد مخالفت حقوق‌دانانی چون «فلیپ جسوپ جیننگز» واقع شد.^۶

تحول قاعده «حقوق جاری در زمان» توسط «ماکس هوبر» منحصراً به مسأله اکتساب سرزمینی^۷ نشده، بلکه سایر مسائل حقوق بین‌الملل را نیز درگیر کرده است. از آنجایی که حقوق بین‌الملل دارای دامنه بی‌شماری از موضوعات حقوقی است و بازیگران غیر از دولت‌ها در آن نقش دارند، پس می‌توان تحول قاعده مزبور را که مدنظر هوبر بوده در موضوعاتی چون حقوق بشر، محیط زیست، تجارت بین‌المللی و بیشتر از همه تفسیر معاهدات اعمال کرد.^۸ با این تفاسیر، اغلب قواعد حقوقی در طی زمان تغییر می‌کنند و یا متحول می‌شوند؛ در این صورت نتیجه اختلاف ممکن است به اعمال حقوق گذشته یا معاصر بیانجامد.^۹ این مهم به ویژه در سازمان تجارت جهانی اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است؛ می‌دانیم

3. Sir Gerald Fitzmaurice, "The Law and Procedure of The international", *Court of Justice Journal*, Vol 1, Cambridge, (1986), 135.

4. Elias Taslim, *International Court of Justice and Some Contemporary* (Oxford University Press, 1966), 283-285.

5. Maxhober

6. Ibid.

۷. اگر دولتی اطلاعاتی از تصرف سرزمینی توسط دولت دیگر نداشته باشد و دولت متصرف حاکمیت موثر بر سرزمین مزبور نداشته باشد، مالکیت مدام دست به دست می‌شود.

۸. مزگان رامین نیا، «جایگاه عامل زمان در تفسیر معاهدات بین‌المللی»، نشریه پژوهش‌های حقوقی ۲۶ (۱۳۹۳)، ۱۶۴.

9. Fitzmaurice, op.cit., 164.

که سند مؤسس این سازمان بین‌المللی تجاری مرکب از اسنادی است که برخی از آنها جدید هستند و برخی دیگر در روزگاری نه‌چندان جدید به تصویب رسیده‌اند ولی در عین حال همه آنها «یک سند حقوقی واحد»^{۱۰} را تشکیل می‌دهند و لذا در زمان تفسیر باید تمام دشواری‌های ناشی از تعارض‌ها و تناقض‌های ناشی از این دوگانگی‌های زمانی و مکانی حل شوند.

برخی دیگر از حقوق‌دانان کوشیده‌اند تا تعریفی جامع از مفهوم «تفسیر پویا» ارائه نمایند. شاید یک رویکرد جامع در این ارتباط، رویکردی باشد که از سوی «کریستین جفال»^{۱۱} در سال ۲۰۱۶ ارائه شده است. این نویسنده تفسیر پویا را به مثابه شیوه‌ای برای بازنگری در تفسیری می‌داند که پیش‌تر در ارتباط با یک متن حقوقی ارائه شده است. وی از رویکردهای متفاوتی صحبت می‌کند، به‌ویژه شیوه‌هایی که مبتنی بر هدف و موضوع معاهده است یا شیوه‌هایی که بر واژگان عام استفاده شده در یک معاهده تأکید می‌کند. آنچه بیش از هر چیز نظر این حقوق‌دان را به خود جلب می‌کند، نبود اجماع در ارتباط با این موضوع می‌باشد.^{۱۲} در این ارتباط وی شیوه‌ای را پیشنهاد می‌کند تا میان تفسیر ایستا و تفسیری که در آن بر نقش زمان تأکید می‌شود، یعنی همان تفسیر پویا با عنایت به نتیجه نهایی گونه‌ای توازن برقرار گردد. در این ارتباط بر این نکته تأکید می‌شود که تمام ظرفیت‌های چنین توازنی در کنوانسیون ۱۹۶۹ وین در باب حقوق معاهدات وجود دارد. در میان حقوق‌دانان برجسته فرانسوی نیز عبارات پروفیسور «پیر - ماری دوپوی» در ارتباط با هدف تفسیر پویا جالب توجه به نظر می‌رسد. وی در این خصوص خاطرنشان کرده است که^{۱۳} «اغلب از قاضی خواسته می‌شود تا معنای یک معاهده را بدون تغییر طبیعت آن مورد بازتعریف قرار دهد. چنین شیوه‌ای در تفسیر معاهدات گاه تفسیر پویا خوانده شده است. در بسیاری موارد بقای معاهده یا قابلیت اعمال آن مورد اختلاف نیست؛ بلکه موضوع اختلاف به تأثیر زمان در تفسیر بازمی‌گردد.» نکته‌ای که در این ارتباط مورد توجه برخی از حقوق‌دانان قرار گرفته است، نگاه به معاهده به‌عنوان یک «سند زنده» است که «برای بقا نیاز به تحول» دارد.^{۱۴}

اما علی‌رغم توضیحات مذکور، آنچنان که ملاحظه می‌شود موضع دکترین حقوق بین‌الملل

10. One Single Legal Document

11. Christian DJeffal

12. Ch. DJeffal, *Static and Evolutive Treaty Interpretation* (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 348-349.

13. Pierre-Marie Dupuy, "Evolutionary Interpretation of Treaties: Between Memory and Prophecy", in: Cannizzaro Enzo (ed.), *the Law of Treaties beyond the Vienna Convention* (Oxford University Press, 2011), 125.

14. Panos Merkouris, "Intertemporal Considerations in the Interpretative Process of the VCLT: Do Treaties Endure, Perdure or Exdure?", *NYIL* (2014): 131.

در خصوص تفسیر پویا چندان واضح و شفاف نیست. اصول حاکم بر این تفسیر کاملاً مشخص و صورت‌بندی نشده است. برای مثال مشخص نیست چه زمانی را می‌توان به عنوان شاخص تحول در معنا و عبارات یک معاهده در نظر گرفت. لذا در ادامه تلاش خواهد شد این مفهوم در رویه مراجع حل و فصل اختلافات بین‌المللی مورد شفاف‌سازی قرار گیرد.

۲- بازتاب تفسیر پویا در رویه دیوان بین‌المللی دادگستری

در ادامه به بهره‌گیری دیوان بین‌المللی دادگستری از تفسیر پویا و به نوعی انعکاس این نوع از تفسیر در معاهدات در قالب رویه جاری و ساری در دیوان بین‌المللی دادگستری اشاره خواهیم کرد.

۲-۱- قضیه حقوق اتباع ایالات متحده در مراکش و نفت ایران - انگلیس

یکی از بهترین نمونه‌های رویکرد دیوان بین‌المللی دادگستری در حوزه تفسیر پویا، قضیه مربوط به حقوق اتباع ایالات متحده در مراکش است. در این قضیه دیوان بدون هرگونه استدلالی به تفسیر ایستا به عنوان پیش‌نیاز اشاره کرد و چنین رأی داد که شرط ملت‌های کامله‌الوداد می‌تواند متحول شود و با توجه به شرایط کنونی اعمال گردد. با توجه به اینکه دیوان شرط ملت‌های کامله‌الوداد را به صورت پویا تفسیر کرده بود این انتظار وجود داشت تا دیوان تلاش بیشتری برای توجیه اقدام به تفسیر ایستا ارائه دهد، اما دیوان تنها همان کاری را انجام داد که باید انجام می‌گرفت؛ یعنی به صورت صریح به تفسیر ایستا پرداخت و در لفافه نیز اقدام به تفسیر پویا نمود. به همین دلیل است که پرونده‌ای که به روشنی متضمن یک تفسیر پویا است به عنوان یکی از مهم‌ترین پرونده‌های مورد بحث در تفسیر ایستا معرفی می‌گردد. در پرونده نفت ایران و انگلیس نیز دیوان رأی داد که حق شرط با تمرکز بر زمان صدور آن تفسیر می‌شود، اگرچه این امر نمی‌تواند در اتخاذ تصمیم در پرونده تأثیرگذار باشد. دیوان دریافت که خوانش هریک از طرفین از متن می‌تواند صحیح باشد. دیوان پس از آنکه تأکید کرد قصد دولت صادرکننده اعلامیه را در زمان صدور آن مدنظر قرار می‌دهد، به سراغ بحث‌های دستوری رفت. دیوان ساختار حرف ربط موجود را در کنار نزدیکی معنای عبارات در ساختاری از جمله که برای دیوان طبیعی‌تر به نظر می‌رسید، مورد توجه قرار داد. استدلال ارائه شده از سوی دیوان، صحیح بود زیرا هیچ تمایز بین زمانی در آن قابل مشاهده نبود. این عبارات در سال ۱۹۳۲ دارای همان قدرتی بودند که در سال ۱۹۵۲ در زمان تصمیم‌گیری دیوان مورد استفاده قرار می‌گرفتند. این مسأله به روشنی نشان می‌دهد که موضع بین زمانی متخذه از سوی دیوان بین‌المللی دادگستری باید به عنوان یک موضع حاشیه‌ای در نظر گرفته شود؛ بنابراین در این قضیه

از آنجاکه مطلب مورد اختلاف در هر دو زمان دارای اثر یکسان بود مسأله به صورت یک تفسیر ایستا مورد توجه دیوان قرار گرفت. رویکرد دیوان بین‌المللی دادگستری در تصمیم‌گیری قاطع و پیوسته خود به خوبی در اظهارات «قاضی اسپنسر» به تصویر کشیده شده است:^{۱۵} تفسیر به صورت کلی تلاش برای یافتن معنا در زمانی است که معاهده منعقد شده است. این معنا تنها می‌تواند به وسیله هدف و موضوع معاهده اصلاح شود. هیچ قصدی برای انجام یک تحول روشن در معاهده وجود ندارد. این امر به دیوان اجازه می‌دهد تا تمامی دعاوی طرح شده را به صورت مسالمت‌آمیز حل و فصل کرده و مسیر استناد به تفسیر پویا در موارد لزوم را نیز می‌گشاید. باین حال به دلیل آنکه مسأله تفسیر پویا به صورت روشن مورد اشاره قرار نگرفته است، همواره یک تنش ذاتی در موضوعات وجود خواهد داشت؛ بنابراین، این پرسش که تفسیر پویا کجا و چگونه باید توجیه شود، بی‌جواب باقی می‌ماند. خطر نزاع در این مورد کاملاً روشن است، این نزاع دقیقاً در قضیه آفریقای جنوب غربی و هنگامی که دو دولت آفریقایی، دعوایی را علیه آفریقای جنوبی به دلیل صلاحیت قیمومت در نامیبیا اقامه کردند، به وجود آمد.

۲-۲- قضیه آفریقای جنوب غربی

در قضیه آفریقای جنوب غربی، رسیدن به توافق بین اعضای دیوان بسیار دشوار بود. در نخستین رسیدگی در باب قابلیت استماع، دیوان با نتیجه هشت به هفت، رأی داد که موافقت‌نامه قیمومت، اجازه اقامه دعا از سوی دو کشور را مجاز می‌دارد.^{۱۶} برای این منظور دیوان موافقت‌نامه قیمومت را به صورت پویا تفسیر نمود. در مرحله رسیدگی ماهوی، دیوان رأی داد که هرچند موافقت‌نامه قیمومت اجازه اقامه دعا به دو کشور خواهان را اعطا می‌کند اما هیچ حق غیر عینی برای اقامه دعوی بی‌اساس را اعطا نخواهد کرد. دیوان با رأی برابر و بر اساس وزن رأی رئیس دیوان به این نتیجه رسید. به جای تأیید امکان تفسیر پویا، لاقبل به صورت ضمنی، دیوان به قصد اصلی طرفین اشاره کرده و نتیجه تفسیر را به زمان انعقاد موافقت‌نامه قیمومت و میثاق جامعه ملل گره زد. رویکرد متخذه در واقع خلاف آن رویکردی بود که باید از سوی دیوان اتخاذ می‌گردید؛ یعنی دیوان باید تحولات بعدی در ارتباط با مسأله قیمومت را در سال‌های بعد از جنگ جهانی دوم بیشتر مورد توجه قرار می‌داد. در طی رسیدگی در مرحله مقدماتی، دیوان به صورت روشن اعلام نکرد که قصد دارد تا به صورت مؤثری معنای معاهده را تغییر دهد، بلکه به این پرسش پاسخ داد که چه معانی گوناگونی می‌توان برای واژه حق اقامه دعا از سوی اعضای جامعه

15. Certain Expenses of the United Nations (Advisory Opinion) [1962] ICJ Rep 160

16. South West Africa Cases (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Preliminary Objections)

ملل در نظر گرفت. دیوان این پرسش را از طریق ایجاد توازن بین معنای معمول و طبیعی واژگان و روح، هدف و سیاق عبارات پاسخ داد. در مرحله دوم، دیوان با به‌کارگیری یک رویکرد کاملاً ایستا به جهتی کاملاً مخالف رفت. در پاسخ به مسأله تفسیر دیوان اظهار داشت: «دیوان باید خود را در زمانی تصور کند که نظام قیمومت و ابزار اجرایی آن در حال شکل‌گیری بود. دیوان باید شرایطی را که در آن زمان وجود داشت مدنظر قرار دهد؛ شرایط حساسی که در آن در خصوص دولت‌های جدید نگرانی‌هایی وجود داشت یا از وضعیت موجود استنباط می‌شد. قصدی که می‌توانست مدتی بعد و با آگاهی از شرایطی که مانند انحلال جامعه ملل و وقایع تبعی آن به وجود بیاید. تنها بر این اساس است که احترام واقعی به حقوق طرفین معاهده ممکن خواهد بود.»^{۱۷}

البته مدتی بعد دیوان با ارائه نظر مشورتی به شورای امنیت در خصوص نامیبیا این مرزها را درنوردید. در این قضیه، نخست به دلیل آنکه موضوع حقوق یک دولت خاص در مقابل دیوان مطرح نبود و دیگر آنکه مسأله ادامه نظام قیمومت پیش از این نیز بارها مورد تصمیم‌گیری قرار گرفته بود، تا از گرفتاری در مسأله تفسیر پویا و ایستا احتراز کند. در هر صورت دیوان تصمیم گرفت تا مسأله را دوباره مورد توجه قرار دهد.^{۱۸} پس از اشاره به توسعه کلی حقوق، دیوان از فرصت ایجاد شده برای تغییر مجدد موضع خود بهره برده و تغییر در تفسیر خود را به صورت واضح و صادقانه تأیید کرد: «با در نظر گرفتن اینکه یکی از پیش‌نیازهای تفسیر اسناد، در نظر گرفتن قصد طرفین آن سند در زمان انعقاد آن است، دیوان خود را ملزم می‌داند تا این نکته را مورد توجه قرار دهد که مفاهیم موجود در ماده ۲۲ میثاق (شرایط فوق‌العاده دنیای مدرن، خیر و پیشرفت افراد تحت تأثیر و امانت مقدس) وضعیت ایستایی ندارند و باید به صورت پویا تعریف شوند.

بنابراین اعضای میثاق نیز باید این ماده را با این شرایط پذیرفته باشند. به همین دلیل است که در هنگام بررسی اسناد مؤسس سال ۱۹۱۹ دیوان باید تغییراتی را که در نیم قرن پس از آن حادث شده است، مورد نظر قرار دهد که باعث می‌شود تفسیر دیوان تحت تأثیر توسعه حقوق از طریق منشور ملل متحد یا حقوق عرفی قرار گیرد. علاوه بر این یک سند بین‌المللی باید در چهارچوب کلی نظام غالب حقوقی در زمان تفسیر، تفسیر و اعمال شود.» این نکته حائز اهمیت است که دیوان در اینجا از قصد طرفین معاهده عدول کرده است اما رأی داده است که این واژگان خاص دارای ماهیتی پویا و در نتیجه

17. South West Africa Cases (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Preliminary Objections) 336.

18. South West Africa (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Second Phase) 23 para. 16.

مستعد تفسیری پویا هستند. این واژگان نمی‌توانند به صورتی متفاوت تفسیر شوند بنابراین طرفین باید این معنا را پذیرفته باشند. این قصد واقعی آنها نبوده است اما قصد آنها به صورت ضمنی این مسأله را ایجاب می‌نماید؛ بنابراین یک خوانش دقیق نشان‌دهنده استدلال رفت و برگشتی بین دو رویه‌ای است که دیوان در خصوص آفریقای جنوب غربی در پیش گرفته است. در وهله نخست، این حرکت یک حرکت روشن و صادقانه به سمت امکان تغییر روشن تفسیر معاهدات است که در حقیقت رد واضح رویکرد ایستای ابراز شده پیشین دیوان است که تنها می‌تواند از طریق هدف و موضوع معاهده انجام گیرد. از سوی دیگر این حرکت دیوان را نمی‌توان یک گسست شدید از موضع پیشین آن دانست زیرا دیوان تلاش می‌کند تا با ایجاد مصالحه، زمینه‌های مشترکی را بین این دو موضع بیابد.

تحول حقوق، به قصد دولت‌ها در زمان انعقاد معاهده گره خورده است. از این رو می‌توان گفت، هرچند نقطه آغاز همیشه ایستاست اما دیوان با استفاده از برون‌داد معنایی برخی از واژگان بر وجود صلاحیت خود برای چشم‌پوشی از این رویکرد ایستا تأکید می‌کند. اگر پذیرفته شود که واژگان به ذات خود پویا هستند، هیچ استدلال دیگری لازم نیست. از آنجا که دیوان توضیح نداده است که چگونه در مورد ماهیت واژگان به قطعیت رسیده است به نظر می‌رسد باید این موارد را به انتخاب دیوان واگذار کرد؛ بنابراین می‌توان گفت، پس از نزاع نظریات، دیوان با یک روش متعادل با آغوش باز تفسیر پویا را پذیرفت.

۲-۳- قضیه فلات قاره دریای اژه تا جزایر کاسیکیلی/سدودو

این قضیه نشان می‌دهد که تفسیر پویا نباید همواره به نتایجی منتهی شود که آن را با «بین‌المللی شدن دائم» اشتباه گرفت. دیوان بین‌المللی دادگستری در این قضیه با تغییر در خوانش حق شرط، حوزه آن را گسترش و صلاحیت خود را کاهش داد. این کار می‌تواند نشانه خوبی برای تحمل یک تفسیر پویا توسط هواداران ایستایی تفسیر باشد، درحالی که هواداران تفسیر پویا از فرصت مهیا شده برای ارجاع به سه مورد تفسیر پویا توسط دیوان بهره بردند. این نتیجه است که می‌تواند نشان دهد که چرا این قضیه تبدیل به یکی از نمونه‌های بارز مسائل تفسیر گردیده است، در حالی که رأی مشورتی نامبیا در سال ۱۹۷۱ به ندرت به وسیله دیوان مورد استناد قرار می‌گیرد. این حقیقت که دیوان توانست مصالحه مناسبی بین دیدگاه‌های متعارض ایجاد کند را می‌توان در قضیه پروژه گابچیکو-ناگیماروس نیز مشاهده کرد. دیوان در این قضیه دریافت که طرفین «مقرره‌های در حال تحولی» را در قرارداد خود گنجانده‌اند که طرفین را ملزم می‌سازد تا هنجارهای جدید زیست‌محیطی را مورد توجه قرار دهند. دوباره دیوان از قصد طرفین

عدول کرد.^{۱۹} اما به این نتیجه رسید که طرفین خود یک جزء پویا را در معاهده خود قرار داده‌اند که می‌تواند تغییر از طریق تفسیر را توجیه کند.

دیوان این موضوع را در هنگام مواجهه با معاهدات مرزی نیز اتخاذ کرد. در این موارد، دیوان از نقطه شروع ایستا و معنای اولیه تنها زمانی عدول کرد که رویه بعدی آن را مجاز می‌ساخت^{۲۰} یا نوعی سکوت پویا بر آن حاکم بود. قضیه کاسیکیلی - سدودو نمونه خوبی برای این سکوت پویا است. در این قضیه دیوان اقدام به تعیین دهانه رودخانه بر اساس نقشه هم‌زمان با انعقاد معاهده نمود^{۲۱} اما به طور هم‌زمان به این نکته توجه داشت که در آن زمان «کانال اصلی» معنایی مشابه با تالوگ داشته است و در عین حال از روش‌های علمی جدید برای تعیین معنای مرکز اصلی کانال بهره برد. دیوان باید از بین دو رودخانه یکی را انتخاب می‌کرد. درحالی‌که دیوان فرض کرد که موقعیت جغرافیایی تغییر نکرده است^{۲۲}، دیوان اقدام به استفاده از عوامل گوناگونی کرد که همه آنها به وسیله روش‌های علمی تعیین می‌شدند. هر چند برخی از عوامل مانند، عرض رودخانه می‌توانستند در زمان انعقاد معاهده به وسیله طرفین تعریف گردند؛ اما برخی عوامل دیگر مانند شدت جریان آب رودخانه و عکس‌های هوایی در اختیار طرفین معاهده قرار نداشتند. اگر ما دوباره به دلتای رودخانه اصلی توجه کنیم، رودخانه اصلی دارای علائمی است درحالی‌که عوامل تعیین شده به وسیله روش‌های علمی معنای واژگان را در بر خواهند داشت. هر دو رودخانه قابلیت بررسی داشتند. از آنجا که معیارهای گوناگونی که می‌توانند تعیین‌کننده مفهوم رودخانه اصلی باشند تغییر کرده‌اند باید این نگاه را تفسیری پویا نامید. این رأی نشان داد که چگونه پاسخ دادن به مسائل مربوط به تفسیر پویا می‌تواند یکی از بخش‌های مهم یک رأی باشد به ویژه هنگامی که معاهده تغییر یافته به موضوعات دیگری اشاره کند.

آنچه در مقابل دیوان قرار داشت نشان می‌داد که رویکرد طرفین در تعیین رودخانه اصلی کمتر از روش‌های مشخص بهره برده است. دیوان به نامه‌ای به تاریخ ۱۴ ژوئن ۱۹۱۱ استناد کرد که در آن وزیر امور مستعمرات درخواست اطلاعات بیشتری برای ارائه به دیوان دآوری کرده بود. توجه به اینکه وزیر

19. Case Concerning the Gabčíkovo–Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia) (Judgment) [1997] ICJ Rep 67 para. 112.

20. Case Concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea Intervening) (Judgment), Dissenting Opinion Judge Ajibola [2002] ICJ Rep 580 para. 132

21. Case Concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea Intervening) (Judgment) 346 paras. 59–61.

22. Kasikili/Sedudu Island (Botswana v. Namibia) (Judgment) 1065 para. 31.

امور مستعمرات تنها به نقشه و اندازه‌گیری جریان آب اشاره کرده بود. می‌تواند نشان‌دهنده این واقعیت باشد که تعیین مرز در زمان انعقاد معاهده از روش‌های گوناگون احتمالاً به نتایج متفاوتی می‌انجامیده است و در واقع دیوان به این نتیجه رسید که طرفین تا سال ۱۹۴۸ یک گزارش مشترک و دسترسی به دیگر شواهد مانند عکس‌های هوایی و اطلاعات بیشتری در خصوص خطوط متفاوت، رسم می‌کرده‌اند و در اختیار دیوان قرار داده‌اند و دیوان برای آنکه واقعاً به رویکرد احترام به قصد طرفین وفادار باقی بماند، به گزارش مشترک طرفین استناد کرد که به دلیل تغییر مسیر رودخانه در هنگام سیلاب قابل اعتماد نبود. روشی که دیوان برای تفسیر واژگان مرکز رودخانه اصلی به کار برد، شامل اعمال واقعیت‌هایی بود که نشان می‌داد دیوان همانند طرفین نه تنها از آنچه منظور متن بوده است بلکه از وضعیت واقعی طرفین عدول نکرده است. این بسیار مشکل است که چنین روشی را تفسیر پویا بنامیم.^{۳۳} اگرچه این قضیه اغلب به عنوان رویه تفسیر ایستا مورد استناد قرار می‌گیرد، شامل مواردی از تفسیر پویا نیز می‌شود؛ به عبارت دیگر، دیوان به روشنی تأیید کرد که معاهدات مرزی می‌تواند از طریق تفسیر تغییر کند اگر رویه بعدی مورد استفاده قرار گیرد.

۲-۴- پرونده کارخانه خمیر کاغذ مجاور رودخانه اروگوئه

دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه مربوط به کارخانه خمیر کاغذ مجاور رودخانه اروگوئه در سال ۲۰۱۰، هنگامی که از اصل ارزیابی آثار زیست‌محیطی سخن می‌گوید؛ و در تفسیر اساسنامه ۱۹۷۵ رودخانه اروگوئه میان آرژانتین و اروگوئه، بر عقیده پیشین خود در قضیه اختلاف در خصوص کشتیرانی و دیگر حقوق مربوط به آن، تأکید می‌ورزد و بیان می‌دارد: «در مواردی تفسیر بر اساس قصد طرفین در زمان انعقاد معاهده صورت می‌گیرد و در مواقعی نیز فرض می‌شود که قصد طرفین در زمان انعقاد چه بوده است. در این قصد فرضی (که مبنای ایجاد تفسیر پویا را صورت می‌بخشد) به جای آنکه عبارات، معنای ثابت و غیر قابل تغییر داشته باشد، پویا خواهد بود.» این قضایا اثبات کرده است که بر اساس نظر دیوان، عبارات یا اصطلاحات می‌تواند به صورت پویا تفسیر شود و دیوان در این مورد دست به توسعه حقوق بین‌الملل عرفی زده است.^{۳۴}

23. Ibidem.

۲۴. محمد حبیبی مجنده و ساناز کامیار راد، «قاعده‌سازی در دیوان بین‌المللی دادگستری از مجرای تفسیر پویا»، نشریه حقوقی بین‌المللی ۵۸ (۱۳۹۷)، ۸۰.

۲-۵- پرونده اختلاف در خصوص کشتی‌رانی و حقوق مربوطه (کاستاریکا علیه نیکاراگوئه)

در قضیه کشتی‌رانی و دیگر حقوق مرتبط، رویکرد دیوان در عدول از قصد طرفین در زمان انعقاد معاهده، با اعلام دو استثنا، مشابه رویکرد پرونده‌های نامیبیا و فلات قاره دریای شمال است. در ابتدا دیوان تأکید می‌کند «واژگان به کار رفته در معاهده باید در پرتو آن چیزی تعریف شوند که در زمان انعقاد معاهده مورد نظر طرفین معاهده بوده است، یعنی از لحاظ معنایی با زمان انعقاد معاهده هم‌زمانی داشته باشند.^{۲۵} در ادامه دیوان به دو وضعیتی اشاره می‌کند که مفسر می‌تواند در آنها از معنای معمول فراتر برود. یکی در مورد رویه بعدی که در ماده ۳۱ کنوانسیون معاهدات تشریح شده و دیگری وضعیتی که در آن طرفین در زمان انعقاد معاهده قصد کرده باشند یا بتوان این قصد را برای آنها مفروض دانست که واژگان مورد استفاده آنها نه دارای یک معنای ثابت بلکه دارای معنایی قابل تغییر و تحول باشد.^{۲۶} درحالی که مورد نخست اجازه تغییر معنای اصلی مفروض را می‌دهد، مورد دوم به دنبال معنای اصلی بوده و تلاش می‌کند تا مشخص نماید طرفین در زمان انعقاد معاهده قصد داشته‌اند چگونه معنایی را برای آن در نظر بگیرند.

این سه جنبه رویکرد متخذه دیوان یعنی به‌کارگیری رویه بعدی طرفین، اعتراض به رویه بعدی و تفسیر پویا و تغییر، خواست دیوان به نفع قصد مفروض طرفین شایسته توجه است. دیوان تأیید می‌کند که یکی از روش‌های عدول از قصد اولیه طرفین استفاده از رویه بعدی آنهاست. اگرچه دیوان پیش از این به صورت ضمنی این موضوع را تأیید کرده بود اما در اینجا این امکان را به رویکرد عمومی خود افزوده است و قابلیت دیده شدن و اهمیت کلی رویه بعدی را افزایش می‌دهد. نکته جالب توجه در اینجا تمایز بین رویه بعدی و تفسیر پویا از سوی دیوان است که باعث جدایی مؤثر رویه بعدی از دیگر روش‌های تفسیری می‌شود. به نظر می‌رسد دیوان بین‌المللی دادگستری از بیشتر از یک رویکرد ترکیبی بهره می‌برد زیرا ساختار بندی رویکرد نشان می‌دهد که حداقل دو قاعده تفسیری یعنی رویه بعدی و تفسیر پویا برای مسائل بین‌زمانی قابل استفاده هستند. از منظر این پژوهش دیوان بین‌المللی دادگستری دقیقاً بر روی جنبه‌های مجزای رویه بعدی تأکید کرده است. نخست آنکه این رویکرد به رفتار اجراکنندگان اصلی معاهده مربوط است که می‌تواند وزن استدلالی بحث را افزایش دهد. بر اساس رویه دیوان بین‌المللی دادگستری، امکان عدول از قصد اولیه بر اساس موافقت ضمنی طرفین وجود دارد.

25. Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) 242 para. 63.

26. Ibid. 242 para. 64.

واقعیت دیگر این است که رویه بعدی یعنی الزاماً به رفتارهایی ارتباط دارد که در زمان انعقاد معاهده تعیین نشده‌اند. تمایز جنبه‌های ویژه بین رویه بعدی و دیگر ابزار تفسیر تمایز الزاماً به این معنا نیست که باید رویه بعدی را از روند تفسیر معاهدات جدا ساخت. به عنوان مثال فرض کنید قرار است تعیین شود که طرفین در هنگام انعقاد معاهده از یک واژه کلی استفاده کرده‌اند یا قصد آنها استفاده از یک معنای ثابت بوده است. در اینجا این پرسش مطرح می‌شود که چرا نباید رویه بعدی طرفین را در این زمینه در نظر گرفت و آن را در کنار دیگر دلایل مورد توجه قرار نداد؟ روش‌های دیگر تعیین قصد طرفین نیز می‌توانند ارزش استدلالی برابر یا حتی قوی‌تری نسبت به رویه بعدی داشته باشند. قواعد مرتبط که در بند پ ماده ۳۱ کنوانسیون معاهدات تعریف شده‌اند نیز به طرفین معاهده ارتباط دارند و می‌توانند مورد استفاده قرار بگیرند؛ بنابراین جنبه‌های متمایز به هیچ وجه باعث جداسازی روند تفسیر نمی‌شوند. در پرتو این رهیافت می‌توان گفت تمایز ایجاد شده به وسیله دیوان بین‌المللی دادگستری در بهترین حالت جنبه‌ای ساختگی و در بدترین حال، اشتباه و گمراه‌کننده است. از آنجاکه دیوان به این ساختار دو قاعده‌ای پایبند است؛ حتی در زمانی که این روش باعث تقویت نتایج بررسی‌های دیوان گردد، به دنبال دستیابی به رویه بعدی نیست. این موضوع باعث صدور دو نظر مخالف از سوی قضات دیوان گردید که در آن، یکی از آنها گرایش نسبتاً مکانیکی کاربرد رویه قضایی را تشریح کرده است.^{۲۷} یک توضیح دیگر نیز وجود دارد: نزاع بین دو گروه می‌تواند به جایی فراتر از همکاری منتهی گردد و مرکز ثقل بحث‌های موجود تغییر کند. درحالی‌که گفتمان پیشین حول امکان تفسیر به روش پویا یا عدم امکان آن بود، هم‌اکنون قضات دیوان در مورد چگونگی تفسیر پویا با یکدیگر مخالفت می‌کنند. درحالی‌که یکی از گروه‌ها تلاش می‌کند تا توجیه خود را بر ماهیت واژگان و هدف و موضوع معاهده بنا سازد، گروه دیگر بیشتر به سمت رویه بعدی مبتنی است؛ مانند مکاتب تفسیری در مرحله‌ی کدگذاری، هر دو گروه تلاش می‌کنند تا بر معنای خاصی از تفسیر تأکید کنند. با این توضیح، جدا کردن رویه بعدی را نمی‌توان کاربرد مکانیکی رویه دانست، اما می‌توان آن را حرکتی برای ایجاد رویه تفسیری پویا بر اساس معنای معمول و هدف معاهده تلقی کرد.

علاوه بر موارد پیش گفته، یک چرخش مهم دیگر را نیز می‌توان در رویکرد دیوان مشاهده کرد. این واقعیت که دیوان مفسران را مجاز می‌داند تا قصد طرفین را استنباط کنند نشان می‌دهد که لازم نیست طرفین قصد خود را به صورت صریح بیان کرده باشند. این واقعیت که دیوان بین‌المللی دادگستری در اینجا نه تنها به قصد بلکه به قصد مفروض اشاره می‌کند نباید دست کم گرفته شود زیرا به صورت

27. Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) Separate Opinion Judge Skotnikov 284 para. 6.

کارآمدی به دیوان اجازه می‌دهد تا نه تنها خود را در موقعیت قانونگذاری بلکه در موقعیت دسترسی به آگاهی و دانش روزآمد فرض کند. حالا پرسش پیش رو این است که قانونگذاران چه کاری انجام می‌دهند که به عنوان تحول آتی شناخته می‌شود. تفاوت بین قصد حقیقی و قصد مفروض را می‌توان به خوبی در نظر قاضیان «اسپندر»^{۲۸} و «فیتز موریس»^{۲۹} که به مخالفت با ایده قصد مفروض برخاستند، مشاهده کرد.^{۳۰} در همین باره، قاضی «فون ویک» بین قصد واقعی و قصد استنباطی تمایز قائل شده و تأکید می‌کند که تنها قصد واقعی می‌تواند هدف مشروع تفسیر را برآورده سازد. نتیجه‌گیری او در نهایت به حقیقت اندیشه واقعی طرفین ختم می‌شود. قاضی «تاناکا»^{۳۱} به صورت روشنی مفهوم قصد مفروض معمول را تعریف و تشریح می‌کند. از نظر تئوریک این مفهوم می‌تواند اختیارگرایی را با شمول الزامات اجتماعی مرتبط سازد. این مفهوم به صورت روشن از «قصد روانی» عدول کرده و مفهومی گسترده را شامل می‌شود که در آن تمامی عوامل حقوقی و غیر حقوقی در نظر گرفته می‌شوند. تفاوت بین قصد واقعی و قصد مفروض در نوشته‌های حقوقی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بازتاب تاریخی روش‌های تفسیری در حقوق بین الملل نشان می‌دهد که چرخش اهداف می‌تواند تأثیر مهمی بر تفسیر داشته باشد یعنی به مفسر اجازه می‌دهد تا با تغییر کانون توجه به سوی دستیابی به قصد مفروض در مرحله مکانیکی، به قواعد موجود تفسیر استناد کند. در مرحله انعطاف‌پذیر، جست‌وجوی قصد حقیقی اولویت با ابزارهایی مانند مذاکرات پیش از تصویب است تا از انعکاس قصد حقیقی در زمان انعقاد معاهده پرده بردارد که به صورت بالفعل به محدودسازی تمامی ابزارهای تفسیر منتهی می‌شود. اینها شواهدی هستند که با توجه به تفاوت‌های قصد حقیقی و قصد مفروض در مواجهه با مسائل بین زمانی، به علت پویایی و انعطاف‌پذیری بیشتر، اقبال با پذیرش قصد مفروض خواهد بود. قاعده جدیدی که در قضیه کشتی‌رانی و دیگر حقوق مربوط به آن مورد استفاده قرار گرفت، به روشنی نشان‌دهنده تأیید قصد مفروض و نرم شدن رویکردهای قصدگرایی در قضایای قبلی بود. این نتیجه‌گیری را می‌توان با دو استدلال دیگر تقویت کرد. دیوان اظهار داشت که تفسیر را «با توجه به قصد نویسندگان معاهده که در متن آن بازتاب یافته و دیگر عوامل مرتبط با امر تفسیر» انجام خواهد داد.^{۳۲} اگرچه دیوان بر قصد طرفین اتکا کرد اما به طور

28. Spender

29. Fitzmaurice

30. South West Africa Cases (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Preliminary Objections), Dissenting Opinion Judges Spender and Fitzmaurice 814.

31. Tanaca

32. Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) 237 para. 48.

نسبی در دو جنبه از آن فاصله گرفت: نکته اول آنکه عبارت «با توجه به قصد» دقیقاً با قصد آنها یکی نیست و می‌تواند برخی حوزه‌های تفسیری را بگشاید. دوم قصد طرفین به صورت مؤثری با کنوانسیون معاهدات مرتبط است که باید در معنای معمول و دیگر ابزارهای تفسیر بازتاب یابد؛ بنابراین قصد باید با توجه به روش‌های مورد تأیید کنوانسیون معاهدات تعیین شود. این پرونده نشان‌دهنده حرکت از یک رویکرد قصدگرایی شدید که اجازه تحول در حقوق ابراز شده را نمی‌داد به سوی دستیابی به قصد مفروض طرفین است که بسیار پویاتر بود.^{۳۳}

۳- تحلیل ماهیتی - آماری رویه قضایی دیوان بین‌المللی دادگستری در پذیرش نقش زمان در تفسیر پویای مقررات بین‌المللی

رویکرد دیوان بین‌المللی دادگستری در گذر زمان به صورت روشنی تغییر کرده است، تفسیر ایستا و پویا در ابتدا در شرایطی همزیستی مسالمت‌آمیزی داشتند که دیوان رویکرد ایستا را به روشنی تأیید می‌کرد و تنها در سکوت به تغییر معنای واژگان می‌پرداخت. این امر در نهایت به نزاع بین دو گروه در دیوان و در کمتر از ده سال، به دو بار چرخش رویکرد آن انجامید. نتیجه این نزاع مصالحه بین آغاز ایستا و جواز استثنایی برای تفسیر پویا بود. در نهایت این وضعیت دوباره به سوی تفسیر پویا چرخش یافت. باید بر این نکته تأکید شود که در هر گام از توسعه رویه قضایی دیوان همواره مقداری انعطاف‌پذیری داشته است، یعنی هنگامی که رویکردها همزیستی مسالمت‌آمیز داشتند، دیوان اجازه تفسیر پویا در سکوت را صادر می‌کرد؛ هنگامی که دو رویکرد با یکدیگر همکاری داشتند، دیوان توازن بین رویکردها را با آغاز تفسیر بر مبنای ایستایی و استفاده از تفسیر پویا در موارد استثنایی برقرار کرد. هنگامی که اهمیت طرفین کاهش یافت، از قصد حقیقی به قصد مفروض حرکت کرد اما در عین حال رویه بعدی را به عنوان یک استثنای مستقل که می‌تواند به تفسیر پویا منجر شود مدنظر قرار داد؛ بنابراین در هر مرحله از توسعه عوامل ایستا و پویا حضور داشته‌اند. انعطاف‌پذیری پیش‌نیاز حل‌وفصل مسالمت‌آمیز و پایدار اختلافات است. به طور هم‌زمان، تغییر رویکردها باعث دیده شدن هر دو گروه در دیوان گردید که یکی بر وفاداری به اصل و دیگری بر پویایی تأکید می‌کرد. هر چند اختلاف نظر بین قضات در خصوص امکان تفسیر پویا در قضیه کشتیرانی و حقوق مربوطه به آن قابل پیش‌بینی نبود اما این حسن را داشت که اختلاف نظرها به موضوع

۳۳. برای مطالعه بیشتر نک: محسن محبی و وحید رضادوست، «تفسیر تکاملی معاهدات در حقوق بین‌الملل در پرتو قضیه اختلاف در خصوص کشتیرانی و حقوق مربوط به آن (کاستاریکا علیه نیکاراگوئه)»، نشریه حقوقی بین‌المللی ۵۳ (۱۳۹۴).

تعیین روش حل مشکلات بین زمانی کشیده شد و در نهایت دیوان مجبور شد در مورد مفهوم تجارت در دو زمان متفاوت یعنی زمان انعقاد معاهده و زمان حاضر اظهار نظر کند و معنای معمول در حال حاضر را ارجح بداند؛ از این رو بود که قضات هر دو گروه نظرات خود را به صورت مخالف و جداگانه ابراز کردند. نکته مهم این نظرات آن بود که همگی راه‌حلهایی را برای حل مسائل بین زمانی ارائه می‌کردند که برخی از آنها باید مورد توجه قرار گیرند. قاضی «کروما» به تفسیر ایستا در مورد قواعد حقوق بین‌الملل قابل اعمال در زمان انعقاد معاهده معتقد بود^{۳۴} و در یک اعلامیه مشترک با قاضی «شی» بارها بر این نکته تأکید کرد.^{۳۵} قاضی «اسپندر» و قاضی «فیتز موریس» نیز به صورت روشن موضع اصلاح‌گرایی خود را نشان دادند.^{۳۶} چهار قاضی این نکته را بدون هر گونه استدلال دیگری، در نظرات مخالف و مستقل خود اعلام داشتند.^{۳۷} به ویژه در مرحله نخست، هنگامی که پویایی تفسیر واضح نبود، قضات بسیار دیگری نیز وجود داشتند که به حمایت از تفسیر ایستا می‌پرداختند زیرا احساس کلی این بود که نیازی به تأکید بیشتر بر موضوعی که به یک استاندارد کلی تبدیل شده است وجود ندارد. به نظر می‌رسد قضاتی که هوادار تفسیر پویا بودند، نیاز بیشتری به استدلال‌های روشن خود احساس می‌کردند. این نکته به طور خاص در مورد قاضی «الوارز» صادق است. او معتقد بود که اکنون زمان تغییری فرا رسیده است که الزاماً حقوق بین‌الملل را تغییر می‌دهد.^{۳۸} او در این باره معتقد بود که نظریه‌ها و روش‌های جدیدی برای تفسیر لازم است. وی با رد پایبندی صرف به تفسیر قراردادی در حقوق خصوصی^{۳۹} اعلام داشت که قواعد قدیمی تفسیر باید به چهار روش اصلاح گردند.^{۴۰} یکم، او یک نظام دسته‌بندی معاهدات ابداع

34. Case Concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea Intervening) (Judgment), Dissenting Opinion Judge Koroma [2002] ICJ Rep 479 para. 15

35. Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia Herzegovina v. Serbia and Montenegro) (Judgment), Joint Declaration of Judges Shi and Koroma [2007] ICJ Rep 279–80, 282

36. South West Africa Cases (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Preliminary Objections), Dissenting Opinion Judges Spender and Fitzmaurice 521, 540, 546

37. Case Concerning the Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain) (Judgment, Preliminary Objections), Dissenting Opinion Judge Armand-Ugon [1964] ICJ Rep 140; South West Africa Cases (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Preliminary Objections), Dissenting Opinion Judge van Wyk 577; Case Concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea Intervening) (Judgment) Separate Opinion Judge Mbaye [2002] ICJ Rep 518 para. 63.

38. Corfu Channel (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania) (Judgment) Individual Opinion Judge Alvarez [1949] ICJ Rep 39

39. Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Advisory Opinion) Separate Opinion Judge Alvarez [1951] ICJ Rep 53

40. Anglo-Iranian Oil Case (United Kingdom v. Iran) (Judgment), Dissenting Opinion Judge Alvarez

کرد. معاهدات صلح، معاهداتی که اصول حقوق بین‌الملل را شکل می‌دهند و معاهداتی که سازنده یک سازمان بین‌المللی دارای خصوصیات سیاسی و روان‌شناسانه هستند.^{۴۱} این معاهدات نباید به صورت ادبی تفسیر شوند بلکه باید در تفسیر آنها به صورت عمده به هدف آنها توجه شود. دوم، وی اصرار داشت که نباید وزن استدلالی سنگینی را برای متن قائل شد. از نظر وی این کار باید تا زمانی ادامه یابد که همراهی بار تحولات جدید را ممکن سازد.^{۴۲} هدف معاهده در کنار شرایط جدید زیست بین‌المللی می‌تواند معنای معمول روشن متن را نیز بی‌اثر سازد. سوم، او تلاش می‌کرد تا به صورت کلی به ویژه در مورد معاهداتی که به ایجاد سازمان‌های بین‌المللی می‌انجامند، توجه به کارهای مقدماتی را از روند تفسیر حذف کند.^{۴۳} او به صورت شفاف بیان داشت که موضع اصالت‌گرایی اولیه واضعان حقوق بین‌الملل را نخواهد پذیرفت بلکه به زمان تفسیر توجه خواهد داشت، زیرا متن حیات خود را دارد و باید با شرایط جدید زیست اجتماعی هماهنگ باشد. این امر در نهایت به چهارمین تغییر منتهی می‌شود که به نظر وی، تفسیر معاهدات نباید تغییرناپذیر باشد؛ بلکه در صورت وقوع تغییرات مهم در حوزه مربوطه باید اصلاح گردد. قاضی آلوارز به صورت شفاف مفهوم تغییرناپذیری متن را رد کرده و به چیزی که آن را تفسیر پویا می‌نامیم معتقد بود. اگرچه شیوه وی به صورت کارآمدی به اهداف خود در تغییر حقوق دست نیافت، وی بر وابستگی متقابل طرح خود برای یک روش جدید و امکان تغییر مطلوب در تفسیر تأکید کرد.

در رابطه با تغییر در تفسیر، وی معتقد بود که این یکی از کارکردهای دیوان بین‌المللی دادگستری است که امکان توسعه متحولانه حقوق را فراهم سازد.^{۴۴} وی یک مبنای نظری برای توجیه شیوه خود ارائه داد؛ بنابراین، وی حقوق بین‌الملل را به عنوان حقوق وابستگی متقابل اجتماعی بازتولید کرد که نمایی واقعی و نه نظری از زیست بین‌المللی و وجدان حقوقی بین‌الملل است. استدلال‌های مبنایی تقویت‌کننده این ایده بیشتر اجتماعی است و می‌تواند به عنوان استدلال‌های مبنایی عمل کند. یکی از خصوصیات این استدلال این است که حقوق وابستگی متقابل اجتماعی به‌واقع نوعی از حقوق است که خود را با الزامات زیست بین‌المللی تنظیم کرده و با آن متحول می‌شود؛ در نتیجه، با سیاست‌گذاری هماهنگ است. وی تلاش می‌کند تا به حقوق به عنوان مجموعه تأثیرپذیر از فضای اجتماعی نگر بسته

[1952] ICJ Rep 126

41. Competence of the General Assembly for the Admission of a State to the United Nations (Advisory Opinion), Dissenting Opinion of Judge Alvarez 16

42. Ibid:18.

43. Ibid:53.

44. International Status of South-West Africa (Advisory Opinion) [1950] ICJ Rep 131

و حقوق را به عنوان موجودیتی معرفی کند که تنها دارای خصوصیت انحصاری حقوقی - قضایی نبوده، بلکه شامل خصوصیات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و روان‌شناختی است. این رویکرد پیروان زیادی در میان قضات داشت: قاضی «بوستامانته»^{۴۵} که هوادار تفسیر پویا بود، حقوق را به عنوان پدیده زنده با زتاب‌دهنده خواست جمعی و نیازهای هر مرحله از تاریخ تعریف می‌کند. قاضی «ترینیداد»^{۴۶} نیز به صورت کلی هوادار تفسیر پویا است.^{۴۷} قاضی «الخصونه» قواعد حقوق بین‌زمانی را مورد انتقاد قرار می‌دهد که با رویکرد نسبتاً ایستا مرتبط است و نشان می‌دهد که این قاعده نه به وسیله دیوان بین‌المللی دادگستری مورد استفاده قرار گرفته است و نه به وسیله دیوان‌های بین‌المللی کیفری یا دیوان حقوق بشر اروپایی.^{۴۸} وی این‌گونه نتیجه‌گیری می‌کند که حقوق بین‌زمانی ایده مبهمی بود که نتوانست جایگاهی در کنوانسیون معاهدات بیابد و مفهوم گیج‌کننده‌ای بود که جایگاه آن به عنوان یک قاعده، اصل یا دکترین یا قاعده تفسیری مورد بحث‌های زیادی قرار گرفت. با همه این استدلال‌ها او هوادار برتری تفسیر پویا بود اما روش دقیقی را برای انجام آن ارائه نمی‌داد.

قاضی «کاسترو»^{۴۹} نیز با نگاه به قوانین حاکم بر چگونگی تفسیر در حقوق خصوصی به این نتیجه می‌رسد که رسوم سنتی این موضوع را به صورت منطقی تأیید می‌کنند. وی بین قواعد تفسیر برای قراردادها و قوانین با توجه به این واقعیت که قوانین مستعد تفسیر پویا هستند، تمایز قائل می‌شود.^{۵۰} وی با مقایسه بین تفسیر قوانین و معاهدات قانون‌ساز مانند منشور ملل متحد نشان می‌دهد که معاهدات قانون‌ساز می‌توانند مستعد تفسیر پویا باشند.

به صورت کلی می‌توانیم بگوییم یک جدال دائمی بین قضات هوادار تفسیر پویا و تفسیر ایستا در دیوان بین‌المللی دادگستری وجود داشته است. دیوان به صورت پیوسته به سمت پویایی حرکت کرده است اما استفاده از تفسیر ایستا نیز به ویژه در معاهدات مرزی همواره معمول بوده است. اگرچه دیوان از ابتدا اقدام به تفسیر پویا می‌نموده است، اما رأی مشورتی نامیا نخستین اقرار صریح دیوان به استفاده از

45. Bostmante

46. Trindade

47. Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy: Greece Intervening) (Judgment), Dissenting Opinion Judge Cançado Trindade 5-6. See also his statement in Pulp Mills on the River Uruguay Case (Argentina v. Uruguay) Separate Opinion Judge Cançado Trindade (Judgment) 172 para. 99

48. Case Concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea Intervening) (Judgment), Dissenting Opinion Judge Al-Khasawneh [2002] ICJ Rep 502-4 paras. 15-17

49. Castro

50. Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) (Judgment) Separate Opinion Castro [1978] ICJ Rep 65 para. 5

تفسیر پویا است. حرکت رو به جلو اما آرام دیوان به سوی رویکرد قصد مفروض نیز یکی دیگر از نشانه‌های اوج‌گیری رویکرد پویا به تفسیر است.

این نکته جالب توجه است که وظیفه تفسیر با حسن نیت هیچ نقشی را در هیچ از قضایای مرتبط با تفسیر ایستا و پویا بازی نمی‌کند زیرا دیوان در هنگام بررسی حسن نیت در حوزه مسائل بین‌زمانی، تنها به پابندی یا اعمال آن به وسیله طرفین اشاره می‌نماید.^{۵۱}

به نظر می‌رسد دیوان بین‌المللی دادگستری از قواعد مقرر شده در کنوانسیون معاهدات پیروی می‌کند. در اغلب موارد دیوان ارزش خاصی را برای هیچ یک از روش‌های تفسیر معاهدات قائل نمی‌شود، اما در مواردی نیز بر اهمیت برخی روش‌های خاص تأکید می‌کند. این نکته از همان مراحل اولیه کار دیوان قابل تشخیص است که دیوان همواره آماده بوده است تا به وراثت معنای معمول واژگان برود. این مسأله در زمانی هوبدا شده که دیوان در رأی مشورتی وضعیت بین‌المللی آفریقای جنوب غربی اظهار داشت که «شک ممکن است از این واقعیت سرچشمه بگیرد که کارکرد نظارتی جامعه ملل در خصوص سرزمین‌های تحت قیمومت در نظام جدید سرپرستی وجود ندارد و در واقع نه به صورت صریح به سازمان ملل متحد منتقل شده است و نه به صورت صریح به وسیله آن سازمان پذیرفته شده است.»^{۵۲} به هر حال دیوان با استفاده از تمامی روش‌های دیگر تفسیر قادر است تا بر متن فائق آید.^{۵۳} در مرحله مقدماتی قضیه آفریقای جنوب غربی، دیوان علاقه خود را به تفسیر برخلاف معنای معمول واژگان به کار رفته در مقرر نشان داد. دیوان در این رابطه اظهار داشت، هنگامی که چنین روش تفسیری منجر به معنایی نامنتطب با روح، هدف و سیاق شرط پایبند باشد، نمی‌توان هیچ اتکای معتبری به آن داشت.

در قضیه کایسکیلی - سدودو دیوان به طرز جالبی ارزش بالایی را برای معنای معمولی متن^{۵۴} و موافقت و رویه بعدی طرفین مقرر داشت. با در نظر گرفتن اینکه دیوان قاعداً ترجیحی را برای هیچ یک از روش‌های تفسیری قائل نیست این نمونه‌های استثنایی نشان‌دهنده موضع عمل‌گرای قضات است یعنی نشان می‌دهد در عین حالی که همواره این امکان وجود دارد که برخلاف این روش نیز عمل شود، اعتبار خاص برای روش‌ها تنها زمانی در نظر گرفته می‌شود که مناسب باشد. یک بررسی کمی در

51. Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) 242 para. 63; Case Concerning the Gabčíkovo–Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia) (Judgment) [1997] ICJ Rep 68 para. 112.

52. International Status of South-West Africa (Advisory Opinion) 136

53. South West Africa Cases (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Preliminary Objections) 336.

54. Kasikili/Sedudu Island (Botswana v. Namibia) (Judgment) 1060 para. 20.

استفاده از روش‌های تفسیر نشان می‌دهد که تناوب استفاده از روش ارجاع به معنای معمول به شکل زیر بوده است:

معنای معمول: ۱۲ مورد

هدف و موضوع: ۸ مورد

رویه بعدی و قواعد مرتبط: ۶ مورد

سیاق: ۴ مورد

موافقت بعدی: ۲ مورد

دیوان اظهار داشته است که روش ارجاع به معنای معمول (در سه مورد) و ارجاع به سیاق (در یک مورد) نمی‌توانند هیچ نتیجه متقنی را به همراه داشته باشد. دیوان همچنین اظهار داشته است که الزامات رویه بعدی نتوانسته‌اند برآورده شوند. به کار بردن یک روش به وسیله دیوان همواره با نتایج تفسیری متفاوت از معنای معمول (۷ مورد از ۹ مورد برابر با ۷۷/۷۸ درصد) و سیاق (۲ مورد از سه مورد ۶۶/۶۷ درصد) همراه بوده است. اگرچه این اعداد از لحاظ آماری دارای معنای مهمی نیستند، اما نشان می‌دهند که دیوان طالب چشم‌پوشی نسبی از روش‌های ادبی مانند معنای معمول و سیاق و بنا نهادن تفسیر بر هدف و موضوع و موافقت و رویه بعدی طرفین است. با توجه به اینکه این استدلال بر مبنای تحلیل کمی به دست آمده، لازم است تا یک تحلیل کیفی نیز در این زمینه انجام پذیرد. برای بررسی کیفی چگونگی استفاده دیوان بین‌المللی دادگستری از کنوانسیون معاهدات نکات بسیاری باید مورد توجه قرار بگیرد. در رابطه با معنای معمول واژگان معاهده، پرسش کلیدی در مقابل دیوان این است که آیا واژگان مورد بحث کلی هستند یا ایستا؟ دیوان معتقد است که واژگان در تفسیر ماده ۲۲ میثاق جامعه ملل نشان‌دهنده شرایط دنیای مدرن، خیر و توسعه و یک ایمان مقدس هستند. دیوان دیگر هنجارها مانند مقررات مربوط به حمایت از کیفیت آب یا تعهدات مرتبط با در نظر گرفتن هنجارهای زیست‌محیطی را ذاتاً دارای مفهومی تحولی و نشانه‌ای برای توصیف ماهیت تحول‌گرای واژگان می‌داند.^{۵۵} دیوان در مورد واژگان کلی در رابطه با مفهوم تجارت در معاهدات صحبت می‌کند زیرا آن را نوعی از فعالیت می‌داند.^{۵۶} دیوان همچنین نشان می‌دهد که مفاهیمی چون وضعیت سرزمینی و صلاحیت تثبیت شده، می‌توانند به

55. Case Concerning the Gabčíkovo–Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia) (Judgment) 67 para. 112.

56. Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) 243 para. 67.

صورت کلی مورد تفسیر پویا قرار بگیرند.^{۵۷} قاضی «هاگینز» واژه کلی را به صورت انتزاعی به عنوان واژه حقوقی شناخته شده‌ای تعریف می‌کند که در بردارنده انتظار تغییر معنای آن به وسیله طرفین است.^{۵۸} وی از یک مفهوم محدود در جایی بهره می‌برد که دیوان آن واژه تجارت را به صورت موسع به عنوان یک نوع از فعالیت، تعریف کرده است.^{۵۹} بنابراین، یک واژه حقوقی شناخته شده، تنها زمانی می‌تواند شناخته شده باشد که برای کاربرد پویای آن روبه‌ای وجود داشته باشد. در واقع برخی مواقع فرض می‌شود که دسته خاصی از واژگان وجود دارند که به صورت ماهوی دارای پویایی معنایی هستند.^{۶۰} این نکته نشان می‌دهد که معنای برخی واژگان به صورت ماهوی قابل تغییر است. همان‌گونه که در بالا نشان داده شد، این کار تنها می‌تواند از رویه دیوان استنباط شود. انتقادات مشابهی نیز در برخی نظرات مستقل و مخالف قضات دیده می‌شود. «قاضی کاسترو» در رابطه با معنای معمول واژگان بینش جالبی را ارائه می‌دهد. از یک سو وی بر این نکته تعیین می‌کند که واژگان به خودی خود دارای ارزش ذاتی بلکه دارای ارزش نمادینی در رابطه با شرایط و زمان کاربرد هستند.^{۶۱} وی بر اساس این بینش و با ذکر این نکته که معنای اغلب کلمات البته به جز واژگانی که بر یک جسم خاص دلالت دارند، دارای درجه‌ایی از انعطاف‌پذیری است، تلاش می‌کند تا مفهوم واژه کلی را بر سیاق منطبق سازد؛ بنابراین وی سودمندی دسته‌بندی کلمات در قالب واژگان کلی را زیر سؤال می‌برد. انتقاد مشابهی نیز از سوی قاضی «اسکووتیکف»^{۶۲} در مورد استفاده ابزاری از واژه کلی برای صدور مجوز تفسیر پویا مطرح می‌شود.^{۶۳} قاضی «بجاوی» به جای واژگان کلی، بین واژگانی با مرجع ثابت و واژگان با مرجع متحرک تمایز قائل می‌شود. وی برای دستیابی به مرجع ثابت یا متحرک با یک ارجاع، به متن معاهده توجه می‌کند. در مورد این پرونده (گابچیکو - ناکیماروس)، وی تأیید می‌کند که مرجع متحرک ناشی از ابهام در واژگان است.^{۶۴} این پژوهش نشان می‌دهد که پرسشی که قاضی بجاوی با آن روبه‌رو است همان امکان پویایی تفسیر با توجه به مرجع است. از نقطه نظر

57. Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) (Judgment) 32 para. 77

58. Kasikili/Sedudu Island (Botswana v. Namibia) (Judgment) Declaration Judge Higgins 1113 para. 2

59. Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) 243 para. 67.

60. South West Africa (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Second Phase) Separate Opinion Judge Padilla Nervo [1966] ICJ Rep 464.

61. Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) (Judgment) Separate Opinion Castro 63 para. 4.

62. Skotnikov

63. Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) Separate Opinion Judge Skotnikov 284 para. 6.

64. Case Concerning the Gabčíkovo–Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia) (Judgment) Separate Opinion Judge Bedjaoui 124 para. 17.

کنوانسیون معاهدات، این پرسش مربوط به روند معمول تفسیر معاهدات است و نه دسته‌بندی واژگان. در مقابل، به خوبی می‌توان استدلال کرد که واژگانی مانند نام‌ها یا آنچه در دنیای واقع ماباه‌ازایی دارد/ به سختی می‌تواند در گذر زمان دستخوش تغییر گردد. این استدلال متقاعدکننده می‌تواند با گفتاری مشابه در نظرات «کریکه» و «پوتنام» در فلسفه زبان مقایسه گردد.

در قواعد کنوانسیون معاهدات هیچ ارتباط الزامی بین دسته‌بندی واژگان و برون‌داد پویا یا ایستا وجود ندارد. دو مثال از رویه دیوان می‌تواند شاهی بر این موضوع باشد. در مرحله نخست قضیه آفریقای جنوب غربی، دیوان بین‌المللی دادگستری حضور اعضای ملل متحد در مقابل خود را در حالی مجاز دانست که متن مورد تفسیر تنها اعضای جامعه ملل را در این مورد مجاز کرده بود. این یکی از مواردی است که دیوان بین‌المللی دادگستری به صورت نسبتاً مستقیمی به یکی از سازمان‌های بین‌المللی منحل شده ارجاع داده است. یکی از مثال‌های جالب توجه دیگر در قضیه کاسیکیلی - سدودو مطرح شده است که در آن دیوان به قصد طرفین در هنگام انعقاد معاهده برای تعیین معنای دقیق عبارت تالوگ و دیگر عبارت اصیل در متن یعنی مرکز رودخانه اصلی توجه کرد. برای تعیین معنای مرکز رودخانه اصلی دیوان به «شناخت کنونی» مراجعه کرد و معادل واژه را در زمان انعقاد معاهده اعمال کرد. در این وضعیت محتوای معاهده در پرتو شرایط بعدی تفسیر گردید یعنی معادل عبارات به صورت هم‌زمان هم به صورت ایستا و هم به صورت پویا مورد تفسیر قرار گرفتند. این رویه تحلیل قبلی را تقویت می‌کند که جنبه‌های گوناگون یک واژه مانند ماهیت آن می‌توانند استدلال‌هایی را برای تصمیم‌گیری یا توجیه مسائل بین زمانی فراهم سازند. اگرچه این استدلال می‌تواند وزین باشد، اما نه به صورت خاص تنها استدلال ممکن است و نه متقاعدکننده‌ترین استدلال. در استدلال در مقابل دیوان، هر کس می‌تواند برای نشان دادن پویایی یا ایستایی واژگان چه بر اساس ماهیت آنها و چه بر اساس قصد طرفین تلاش کند. یک ادعای مبتنی بر پویایی معنا تنها زمانی متقاعدکننده به نظر می‌رسد که طرف مدعی بتواند کلی بودن واژه را نشان داده و نمونه‌ای از تصمیمات قبلی دیوان را در حمایت از آن بیابد. باوجود این نمی‌توان به صورت پیش فرض گفت که معنای یک واژه الزاماً باید ثابت بماند یا تغییر کند.

استفاده از لغتنامه که دربردارنده معنای معمول واژه در یک زمان خاص است، یکی دیگر از موضوعاتی است که در تفسیر پویا مورد توجه قرار می‌گیرد. در این وضعیت هنگامی یک مسأله بین زمانی رخ می‌دهد که از لغتنامه‌های مربوط به دو حوزه زمانی مختلف استفاده شود. در برخی موارد، دیوان

بین‌المللی دادگستری با ارجاع روشن به لغتنامه‌های جدید^{۶۵} لغتنامه‌ای قدیمی یا مقایسه منابع به بیش از یک لغتنامه در دوره‌های زمانی مختلف اشاره می‌کند.^{۶۶} این کار لاقلاً می‌تواند نشان‌دهنده امکان تغییر معنای معمول واژگان در گذر زمان باشد. یکی از عواملی که می‌تواند کفه برابری را به نفع تفسیر پویا سنگین نماید، «دوره تداوم» یک معاهده است.^{۶۷} قاضی «اسکوئتیکف» در این مورد معتقد است که این امر به صورت خودکار به تفسیر پویا منتهی نمی‌شود.^{۶۸} مدت زمان اجرای یک معاهده می‌تواند باعث استفاده از روش‌های گوناگون تفسیر شود. در رویه دیوان بین‌المللی دادگستری، متن معاهده^{۶۹} در کنار هدف و موضوع آن می‌توان نشان دهد که یک معاهده باید در مدت زمانی طولانی لازم‌الاجرا باشد. در خصوص سیاق معاهده، دیوان بین‌المللی دادگستری مقرر داشته است که چنانچه بخشی از متن یا واژگان یک معاهده نشان‌دهنده پیروی آنها از توسعه حقوق باشد، این امر می‌تواند به نتایج مشابهی در بررسی دیگر واژگان آن سند نیز منتج شود.^{۷۰} و چنانچه سندی مورد تفسیر قرار گیرد و قواعد مرتبط با سند نیز ارتباط نزدیکی با موضوع داشته باشند، این موضوع در خصوص قواعد مرتبط نیز صادق است. همانند متن سیاق می‌تواند به صورت کلی هم‌پذیرای تفسیر ایستا باشد و هم‌پذیرای تفسیر پویا. درحالی‌که در تفسیر حق شرط، دیوان با مشکل ممنوعیت حق شرط و مرتبط با موضوع معاهده مواجه است اما اعلام داشته است که این حق شرط‌ها نمی‌توانند ارتباطی با موضوعات بین‌زمانی داشته باشند. دیوان بین‌المللی دادگستری در زمانی که هدف یا موضوع معاهده نه تنها بر حفظ حقوق دولت‌ها بلکه بر حفظ حقوق افراد نیز تأکید دارد، بر نیاز به پایداری یک هنجار یا سند حقوقی اصرار کرده است. بند ۱ ماده ۸۰ منشور ملل متحد مقرر می‌دارد که هیچ چیز در این فصل نباید به گونه‌ای تفسیر شود که به واسطه آن تغییری در حقوق دولت‌ها یا افراد یا واژگان اسناد بین‌المللی موجود ایجاد گردد. دیوان از این مقرر به عنوان استدلالی برای جایگزینی شورای جامعه ملل با مجمع عمومی سازمان ملل بهره برده است. قاضی «مک نیر»^{۷۱} معتقد است که هدف در اینجا به خوبی از مرزهای مصرح متن فراتر رفته و استدلال

65. Kasikili/Sedudu Island (Botswana v. Namibia) (Judgment) 1064 para. 30.

66. South West Africa (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Second Phase) Individual Opinion Judge van Wyk 209

67. Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) (Judgment) 32 para. 77.

68. Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) Separate Opinion Judge Skotnikov 285 paras. 9–10

69. Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) 243 para. 67.

70. Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) (Judgment) 33 paras. 78–9.

71. Macnir

می‌کند که در واقع نه متن منشور بلکه انحلال جامعه ملل است که باعث تغییر در میثاق آن گردیده است؛ یعنی در اینجا مسأله تفسیر صرف مطرح نیست، بلکه تغییرات حقوقی مورد توجه قرار گرفته است؛ بنابراین بند ۱ ماده ۸۰ در این باره قابل اعمال نیست. به هر حال دیوان بین‌المللی دادگستری موضوع و هدف را به عنوان واژگانی انتزاعی در نظر می‌گیرد. به طور خاص دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه مشروعیت استفاده از زور، هدف و موضوع ماده ۳۵ اساسنامه دیوان را به صورتی ایستا در خصوص عبارت «مقرره‌های خاص موجود در معاهدات لازم‌الاجرا» تفسیر می‌نماید.^{۷۳} این یکی از نمونه‌های بسیار خوب از انعطاف‌پذیری کنوانسیون معاهدات در مورد تفسیر است و نشان می‌دهد که هر یک از روش‌ها می‌تواند هم در راستای تفسیر پویا و هم در راستای تفسیر ایستا استفاده گردد. به هر صورت، در نظریات مستقل نیز اهمیت این روش‌ها برای تغییر در تفسیر بسیار شایع است. توجه به روش‌های مورد استفاده دیوان بین‌المللی دادگستری در برخورد با مشکلات اثباتی قابل توجه است: از یک سو در اعلامیه‌های یک‌جانبه همانند حق شرط، دیوان با تمرکز انحصاری بر ابزارهای تکمیلی مانند شرایط اعلام حق شرط، از رویکردی ایستا بهره می‌برد.^{۷۴} قاضی «ترینیداد» در این باره بر اهداف حادث یعنی هدف و موضوع به وسیله طرفین یا نهادهای صالح برای انجام تفسیر توسعه، تأکید می‌کند.^{۷۴} به عنوان نمونه‌ای از هدف حادث، می‌توان به نظر مشورتی نامیبیا دیوان اشاره کرد که در آن به توسعه هدف و موضوع بخش پ سند قیمومت در ماده ۲۲ میثاق جامعه ملل در پرتو تغییرات حقوق بین‌الملل و به ویژه حق تعیین سرنوشت، پرداخته است. قاضی «آزودو»^{۷۵} بر «خصوصیت فناورانه» منشور ملل متحد که از نظر وی «یک ابزار و نه یک هدف» است تأکید می‌کند. وی نه تنها این موضع خاص را بر اهمیت منشور بنا می‌کند بلکه آن را به تهیه پیش‌نویس منشور و اهداف و اصولی که با یک اساسنامه خاص و والا حاصل می‌شوند، پیوند می‌زند. این کار می‌تواند، بر روش‌های تفسیر معاهدات آن دسته از افرادی که «به دنبال یافتن روش‌های تفسیر مشابه در راستای تحول طبیعی نیازهای بشری هستند» تأثیرگذار باشد. در این حوزه، اهداف که همان موضوع و هدف معاهده هستند، باید بر متن و رویه ترجیح داده شوند.^{۷۶} قاضی «آزودو» بر اساس

72. Legality of the Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium) (Preliminary Objections) 319 para. 102.

73. Fisheries Jurisdiction (Spain v. Canada) (Jurisdiction of the Court) 456–7 paras. 58–60.

74. Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan) (Order) Separate Opinion of Judge Cançado Trindade 16 para. 55.

75. Azevedo

76. Competence of the General Assembly for the Admission of a State to the United Nations (Advisory Opinion), Dissenting Opinion of Judge Azevedo [1950] ICJ Rep 22-24.

خوانش پویای خود معتقد است که لااقل در مورد منشور ملل متحد موضوع و هدف دارای بیشترین اهمیت هستند. قاضی «ترینیداد» نیز نشان می‌دهد که هدف و موضوع می‌تواند نقش مهمی به ویژه در مورد هنجارهای حمایتی در تضمین وجود انسان، منافع عمومی و محیط زیست ایفا کند.^{۷۷}

موافقت و رویه بعدی نیز به صورت متناوب به وسیله دیوان بین‌المللی دادگستری مورد استفاده قرار گرفته است.^{۷۸} با این حال، نکته جالب توجه این است که در قضیه کشتی‌رانی و حقوق مرتبط دیوان با وجود اینکه نتایج بررسی رویه بعدی طرفین در راستای نتیجه‌گیری دیوان بود، هیچ‌گاه به دنبال تعیین رویه بعدی طرفین نرفت.^{۷۹} که این کار مورد انتقاد قاضی «اسکوئینیکف» و قاضی اختصاصی «گیائومه»^{۸۰} قرار گرفت.^{۸۱} به صورت کلی، هیچ دلیلی وجود ندارد که چرا رفتار دولت‌ها در هنگام برآورده‌سازی الزامات ماده ۳۱ کنوانسیون معاهدات نباید به عنوان توافق یا رویه بعدی دسته‌بندی شود. رویه بعدی از سوی دیوان بین‌المللی دادگستری استنباط می‌شود اما در مورد موافقت، نمی‌توان به روشنی به موافقت بعدی دست یافت.^{۸۲} در هنگام خوانش موافقت‌نامه‌های کیفی، تعداد رویه کشورهای عضو دارای اهمیت اساسی است. در رأی مشورتی مشروعیت تهدید یا استفاده از سلاح‌های هسته‌ای، دیوان بین‌المللی دادگستری بدون دسته‌بندی روشن استدلال‌های مربوط به رویه بعدی، به اظهارات کتبی یکی از دولت‌ها در عین تأکید بر نبود هرگونه اظهارنظر مخالف در مقابل آن، اشاره کرد.^{۸۳} دیوان بین‌المللی دادگستری در حوزه سازمان ملل متحد، به رویه نهادهای سازمان ملل به جای رویه دولت‌ها اشاره می‌کند.^{۸۴} این رویه اجماعی نیست اما باید الزامات حد نصاب اکثریت ساده یا دو سوم اعضای حاضر و رأی‌دهنده بر اساس ماده ۱۸ منشور را کسب کرده باشد؛ بنابراین، در قطعنامه مورد اشاره در قضیه دیوار حائل، یعنی در

77. Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan) (Order) Separate Opinion of Judge Cançado Trindade 16 para. 55.

۷۸. برای مطالعه بیشتر در مورد تأثیر رویه بعدی دولت‌های طرف معاهده در تفسیر معاهده، ر.ک به: فرزانه سیف زاده،

«معاهدات در گذر زمان در رویه قضایی، نشریه پژوهش‌های حقوقی ۲۸(۱۳۹۴)، ۱۳۳-۱۷۰.

79. Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) 243-4 paras. 67-71.

80. Guillaume

81. Separate Opinion Judge Skotnikov 285 para. 8; Ibid. Declaration of Judge ad hoc Guillaume 298 para. 16.

82. Kasikili/Sedudu Island (Botswana v. Namibia) (Judgment) 1087 para. 63.

83. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion) Concurring Opinion Judge Vereshchetin 259-60 para. 86.

84. Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion) 149 para. 27.

قطعنامه‌های شماره ۱۵۹۹ (۶۱ رأی مثبت، ۵ رأی منفی و ۳۳ رأی ممتنع از ۹۹ عضو حاضر در جلسه)^{۸۵} قطعنامه ۱۶۰۰ (۶۰ رأی مثبت، ۱۶ رأی منفی و ۲۳ رأی ممتنع از مجموع ۹۹ عضو حاضر در جلسه) و قطعنامه ۱۹۱۳ (۹۱ رأی مثبت، ۲ رأی منفی و ۱۱ رأی ممتنع از ۱۱۱ کشور عضو حاضر در جلسه)^{۸۶} این الزامات رعایت شده است. این ارقام نشان می‌دهد که دیوان رویه را حتی اگر در مورد آن اجماعی وجود نداشته باشد، در حوزه سازمان ملل متحد مورد توجه قرار می‌دهد. همان‌گونه که نظر مشورتی دیوار حائل نشان می‌دهد، رویه بعدی در فعالیتهای سازمان بین‌المللی اهمیتی تأثیرگذار داشته و میزان تأثیرگذاری آن نیز در حال افزایش است. دیوان بین‌المللی دادگستری، بدون بحث درباره دیگر روش‌های تفسیر در این زمینه بر خوانش پویای ماده ۱۲ در مورد رویه بعدی سازمان ملل متحد استناد کرده است. این اهمیت فزاینده در زمینه معاهدات مرزی و در جایی که دیوان به تغییر واژگان معاهده یا لاقول صدور مجوز قبول موافقت یا رویه بعدی طرفین اقدام کرده نیز قابل مشاهده است. با این حال، معیارهای مرتبط با موافقت‌نامه‌های کیفی در زمینه معاهدات مرزی هنوز متغیر هستند یعنی، درحالی که دیوان در قضیه معبد پره و بهار به سکوت استناد کرده است؛^{۸۷} اما در قضیه کاسیکیلی - سدودو بر لزوم آگاهی و پذیرش موضوع از سوی طرفین صحه گذاشته است. به نظر می‌رسد دیوان آستانه بالایی را از طریق سه روش متمایز در حقیقت‌یابی، برای تعیین موافقت طرفین تعیین کرده است. در نهایت نیز بر اساس همین روش دیوان اظهار می‌دارد، این یافته‌ها نمی‌توانند به عنوان رویه بعدی طرفین در تفسیر معاهده ۱۸۹۰ مورد توجه قرار گیرند.^{۸۸} در مورد این قسمت از رأی دو نکته قابل ذکر است. نخست آنکه دیوان روشی مشابه با رویه بعدی را اعمال کرده است. از آنجاکه دیوان تنها از استدلال‌های ناشی از روش‌ها برای تأیید معنای حاضر بهره برده است، می‌توان این کار را به عنوان روش تکمیلی مدنظر ماده ۳۲ کنوانسیون معاهدات در نظر گرفت. دیگر آنکه اگرچه ماده ۳۱ کنوانسیون معاهدات مقرر می‌دارد که رویه بعدی طرفین باید در مورد اجرای معاهده باشد، دیوان در اینجا آن را در مورد تفسیر معاهده به کار می‌گیرد. اگرچه نباید تأکید زیادی بر عبارات داشت، سیاق مسأله به مشکل آگاهی که در بالا به آن اشاره شد، مرتبط می‌باشد؛ بنابراین از نظر دیوان مفروض است که طرفین به صورت آزادانه به معاهده عمل می‌کرده و به صورت هوشیارانه آن را تفسیر می‌کرده‌اند. زیرا اگر آنها چنین کاری انجام نمی‌دادند، رویه آنها تنها

85. The situation in the Republic of Congo, UNGA A/RES/1599(XV) (15 April 1961). The Court quoted Resolution 1955 (XV).

86. Territories under Portuguese administration, UNGA A/RES/1913(XVIII) (3 December 1963).

87. Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand) (Merits) 32.

88. Kasikili/Sedudu Island (Botswana v. Namibia) (Judgment) 1096 para. 80.

می‌توانست به عنوان یک واقعیت در نظر گرفته شده و به عنوان یک ابزار تکمیلی مورد توجه قرار گیرد. این واقعیت که رویه بعدی می‌تواند ناظر به زمان انعقاد معاهده بوده یا معانی عبارات آن را تا حدود خاصی تغییر دهد به صورت روشن به وسیله قاضی «پاررا - اراگورن» مورد تأیید قرار گرفته است. با این حال، دیگر قضات تلاش کرده‌اند تا تأثیر رویه بعدی را کاهش دهند. قاضی فیتز موریس و اسپندر، تأثیر وقایع بعدی را محدود می‌کنند زیرا از نظر آنها، این وقایع خصوصیت ذاتاً حقوقی هنجارهایی هم‌زمان با انعقاد معاهده را تغییر خواهند داد.^{۸۹} در زمینه شکل‌گیری عرف، قاضی «شی» به عنوان یک قاضی آسیایی به این نکته اشاره می‌کند که اقدام به تهدید با سلاح‌های هسته‌ای نمی‌تواند به عنوان رویه یک دولت محسوب گردد.^{۹۰} این خط استدلالی می‌تواند تأویلی از رویه بعدی بر اساس تعریف بند ۳ ماده ۳۱ کنوانسیون معاهدات باشد؛ به عبارت دیگر، به نظر می‌رسد نیازی به مخالفت با اقداماتی که از ابتدا تاکنون مغایر با موضوع و هدف معاهده بوده‌اند، نیست. در این باره اظهار نظر جالب توجهی از سوی «قاضی رانجوا»^{۹۱} در رأی مشورتی سلاح‌های هسته‌ای ارائه شده است. وی تحول حقوق را به صورت وابسته به دیدگاه‌ها و آگاهی دولت‌ها به تصویر می‌کشد، در حالی که از نظر وی تنها یک واقعیت ابدی می‌ماند و آن هم هدف نهایی معاهده است. وی به واقع‌گرایی حقوقی به عنوان رویکردی به تفسیر پویا اشاره می‌کند و تحول را به عنوان تنها راه یک‌طرفه به جلو می‌داند.^{۹۲}

قواعد مرتبط آن‌گونه که در بند ۳ ماده ۳۱ کنوانسیون معاهدات تعریف می‌شوند، اغلب نقش مهمی را در تعیین تفسیر پویا ایفا می‌کنند. این نکته قابل توجه است که دیوان بین‌المللی دادگستری در قضایای زیست‌محیطی، در مورد استفاده از آنها تنها به این نکته اشاره می‌کند که قواعد جدیدی وجود دارد اما آنها را تعیین نمی‌کند.^{۹۳} پس از آن، دیوان این پیشرفت‌ها را به عنوان مفهوم توسعه پایدار خلاصه می‌نماید. با استفاده از این عبارت، دیوان به ایجاد یک اصل حقوقی نزدیک می‌شود که می‌تواند باعث آغاز تغییرات در تفسیر معاهدات گردد. در نظر مشورتی وضعیت آفریقای جنوب غربی، دیوان قواعد مرتبط در تفسیر سند قیمومت آفریقای جنوبی و همچنین منشور ملل متحد را مدنظر قرار داد زیرا پرسش اصلی در اینجا

89. South West Africa Cases (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Preliminary Objections), Dissenting Opinion Judges Spender and Fitzmaurice 521.

90. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion) Declaration of Judge Shi [1996] ICJ Rep 226, 277; Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion), Dissenting Opinion Judge Schwebel [1996] ICJ Rep 311.

91. Ranjeva

92. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion) Concurring Opinion Judge Ranjeva [1996] ICJ Rep 295.

93. Case Concerning the Gabčíkovo–Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia) (Judgment) 67 para. 112.

این بود که آیا مجمع عمومی باید نقش شورای جامعه ملل را بر عهده بگیرد یا خیر؟^{۹۴} دیوان بین‌المللی دادگستری نه‌تنها به متن منشور ارجاع نداده است بلکه به موضوع و هدف ماده ۸۰، مذاکرات تهیه منشور در خصوص نظام قیمومت و رویه بعدی نیز اشاره کرده است.

اهمیت اندک خوانش کارهای مقدماتی از تحلیل کیفی مشخص می‌شود. در قضیه مشروعیت کاربرد زور مسأله تفسیر به نظر بسیار گسترده می‌آمد. درحالی که سیاق متن، تفسیر پویا را مجاز می‌شمرد، اما هدف و موضوع مخالف این مسأله است و باین حال، دیوان از سیاق متن برای تقویت استدلال‌های خود استفاده می‌کند.^{۹۵} پس از آن دیوان به بیان تاریخچه این مقرر در چهار صفحه می‌پردازد. استدلال‌های طولانی و شیوه ارائه آنها به گونه‌ای متقاعدکننده نشان‌دهنده اهمیت آنها برای برون‌داد تفسیر است. ولی در هر صورت، دیوان از این موضوعات به عنوان ابزارهای تکمیلی بهره می‌برد. یکی دیگر از جنبه‌های جالب توجه در این قضیه این است که دیوان نه‌تنها کارهای مقدماتی ماده ۳۵ اساسنامه دیوان را مورد توجه قرار می‌دهد، بلکه به کارهای مقدماتی ماده ۳۵ اساسنامه دیوان دائمی نیز توجه می‌کند. از آنجا که کارهای مقدماتی تنها نمونه‌ای از ابزارهای مقدماتی تفسیر است به نظر می‌رسد مشکلی برای شمول کارهای مقدماتی در دیگر معاهدات به عنوان ابزارهای تکمیلی تفسیر حتی در صورت عدم ارجاع به کارهای مقدماتی به معنای خاص آن، خالی از اشکال است. کارهای مقدماتی معاهدات پیشین برای نشان دادن اینکه معاهدات بعدی باید با توجه به زمان لازم‌الاجرا شدن هر معاهده تفسیر شوند، به کار می‌روند؛ بنابراین کارهای مقدماتی چیزی را جز ماهیت ایستای معاهده با توجه به معاهده پیشین در زمان مشخص نمی‌کنند. اعمال استدلال‌های منتج از کارهای مقدماتی معاهده قبلی در معاهده بعدی را می‌توان از طریق خوانش تحلیلی یا پویا انجام داد. در قضیه کاسیکیلی - سدودو، کارهای مقدماتی تنها هنگامی مورد استناد قرار گرفت که دیگر ابزارهای تفسیر اجازه دستیابی به نتیجه روشنی را نداد.^{۹۶} کارهای مقدماتی به ویژه در زمانی که برای تقویت هدف و موضوع معاهده به کار می‌روند، می‌توانند تفسیر پویا را تضمین کنند.^{۹۷} قاضی کاسترو به دلیل آنکه شرایط انعقاد معاهده در ماده ۳۲ به عنوان ابزار تکمیلی معرفی شده‌اند، از آنها به عنوان استدلالی برای رویکرد ایستای خود بهره برده است.^{۹۸} مشاهده

94. International Status of South-West Africa (Advisory Opinion) 136

95. Legality of the Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium) (Preliminary Objections) 319 para. 103.

96. Kasikili/Sedudu Island (Botswana v. Namibia) (Judgment) 1062 para. 25 with reference to 1074-5 para. 46.

97. International Status of South-West Africa (Advisory Opinion) 136

98. Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) (Judgment) Separate Opinion Castro 68 para.

می‌شود که دیوان بین‌المللی دادگستری نه تنها از قواعد تفسیر کنوانسیون معاهدات بهره برده است بلکه به ابزارهای تفسیری که در آنجا مورد اشاره قرار نگرفته است نیز متوسل شده است. این استدلال‌ها به صورت انعطاف‌پذیری به کار رفته‌اند. دیوان همچنین به اصول مادی، حداقل در سیاق تفسیر پویا اشاره کرده است. دیوان برخی اوقات برای در نظر گرفتن دیگر ابزارهای حقوقی تفسیر، به پیش فرض‌ها متوسل شده است. دیوان به صورت کلی فرض می‌کند که معاهده باید به صورت هم‌زمان با انعقاد آن تفسیر شود،^{۹۹} اما استفاده از واژگان کلی می‌تواند باعث تقویت این فرضیه گردد که معنای عبارات معاهده می‌تواند تحول یابد.^{۱۰۰} دیوان اصل *in dubio pro mitius*^{۱۰۱} در معنای تفسیر محدودکننده را علی‌رغم حمایت قاضی اسکوتیکف از آن، رد می‌کند. ترجیح تفسیر محدودکننده به صورت صریح به وسیله قاضی اختصاصی «گویامه»^{۱۰۲} در پرونده^{۱۰۳} (قضیه کشتیرانی) و به وسیله قاضی اختصاصی «تورس برناریست»^{۱۰۴} در قضیه کارخانه خمیر کاغذ بر رودخانه پاراگوئه^{۱۰۵} بیان شده است. دیوان با در نظر گرفتن استنتاج از معاهده، ماهیت معاهده و ساختار آن^{۱۰۶} را مدنظر قرار می‌دهد. بسیاری از قضات نیز نسبت به این موضوع اظهارنظر کرده‌اند؛ قاضی «جوزف»^{۱۰۷} تأکید می‌کند که در معاهدات خاص چندجانبه با خاصیت قانونگذاری یا سازمان‌ساز، می‌توانند در برخی از موارد نسبت به تغییرات محیطی واکنش نشان دهند.^{۱۰۸} قاضی دی کاسترو اظهار می‌کند که کنوانسیون معاهدات نباید بر اسناد سازنده سازمان‌های بین‌المللی اعمال شود و این اسناد باید به صورت پویا تفسیر شوند. قاضی اسپندر معتقد است که قصد اولیه طرفین در معاهدات چندجانبه مانند منشور ملل متحد چندان دارای اهمیت نیست^{۱۰۹} که

13.

99. Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) 243 para. 66.

100. Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) (Judgment) 32 para. 77.

۱۰۱. این اصل در حقوق کیفری به کار می‌رود و بدان معنا است که در موارد تردید فرد نباید محکوم گردد. چیزی شبیه قاعده فقهی درء در حقوق اسلامی.

102. Gueme

103. Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) (Judgment) 32 para. 77.

104. Tores Berarest

105. Pulp Mills on the River Uruguay Case (Argentina v. Uruguay) Separate Opinion Judge Cançado Trindade 236 para. 13.

106. Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) (Judgment) 32 para. 77.

107. Jessupe

108. South West Africa (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Second Phase), Dissenting Opinion Judge Jessup [1966] ICJ Rep 439.

109. Certain Expenses of the United Nations (Advisory Opinion) Separate Opinion of Judge Spender 184.

این امر به خاص بودن و محدود بودن منشور ملل متحد به عنوان یک معاهده منتهی می‌شود. دیوان بین‌المللی دادگستری در تفسیر منشور ملل متحد، فراتر از تفسیر بین‌زمانی، به نویسندگان آن¹¹⁰ و در برخی موارد حتی به نیت نویسندگان پیش‌نویس اشاره می‌کند. اگرچه این موضع نمی‌تواند نشان‌دهنده این باشد که تفسیر منشور به صورت زمانی ثابت انگاشته می‌شود، رویکرد به نویسندگان متن می‌تواند با تمرکز بر قصد طرفین برابر دانسته شود یعنی اگر تهیه‌کنندگان پیش‌نویس مجوز توسعه حقوقی را صادر کرده باشند، این کار می‌تواند با تفسیر انجام شود. در میان قضات، در این زمینه نظرات متفاوتی وجود دارد. برخی هوادار تفسیر پویای منشور هستند: قاضی «آزودو» رسیدن به این نتیجه را نه تنها با اشاره به رویه تهیه‌کنندگان متن بلکه با توجه به الزامات صلح، همکاری انسان‌ها، آزادی‌های فردی و پیشرفت اجتماعی ممکن می‌داند. نکته قابل توجه این است که قاضی کاسترو با آنکه منشور ملل متحد را به عنوان یک سند ساختاری معرفی می‌کند اما از این اساسنامه ثبات تعهدات دولت‌ها در آن را نتیجه‌گیری می‌کند. وی معتقد است که سازمان ملل متحد می‌تواند به عنوان یک ابر کشور در نظر گرفته شود. در توجه به ملاحظات و استدلال‌های فراحقوقی نیز می‌توان قضیه آفریقای جنوب غربی را نمونه بارزی از مرزهایی دانست که دیوان می‌تواند در آنجا درک خود را از واقعیت توسعه دهد یا محدود کند. در تشریح مواضع متفاوت اتخاذ شده در ارتباط با پذیرش تفسیر، می‌توان دیدگاه‌های اجتماعی و فناورانه را در یک کفه و دیدگاه‌های شکل‌گرایانه و قضایی را در کفه دیگر قرار داد.¹¹¹

موضع دیوان در مرحله دوم قضیه آفریقای جنوب غربی بسته بود. دیوان اظهار داشت: در این پرونده به صورت مستقیم یا غیر مستقیم اشاره شده است که ملاحظات بشردوستانه در ایجاد حقوق و تعهدات حقوقی خودبسنده است و اینکه دیوان می‌تواند و باید در این مسیر حرکت نماید. دیوان به این شکل فکر نمی‌کند. این یک دیوان حقوقی است و تنها زمانی می‌تواند به اصول اخلاقی استناد کند که در آنها اصول حقوقی به اندازه کافی ابراز شده باشند. این‌گونه گفته می‌شود که حقوق وجود دارد تا نیازهای اجتماعی را پاسخ دهد و دقیقاً به همین دلیل است که می‌تواند این کار را از طریق و در محدوده نظم خود انجام دهد. در غیر این صورت چیزی به اسم خدمات حقوقی وجود نخواهد داشت.¹¹² اکثریت در این پرونده این نکته را کاملاً روشن ساختند که هدف آنها حفظ عقلانیت حقوقی در این روند است. این عقلانیت در

110. Admissions of a State to the United Nations (Charter Article 4) (Advisory Opinion) [1948] ICJ Rep 62-3.

111. South West Africa (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Second Phase), Dissenting Opinion Judge Tanaka 276.

112. South West Africa (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Second Phase) 34 para. 49.

ذات خود هم هدف است و هم ارزشی است که به دیوان اجازه نمی‌دهد از روش خود در دستیابی به این اهداف چشم‌پوشی کند. در این طرز فکر، حقوق به تعیین مرزهای عقلانیت می‌پردازد. عقلانیت حقوقی بر منافع و الزامات توفیق دارد. دیوان در نهایت به یک تفسیر ایستا در خصوص معاهده قیمومت رسید. در مقابل، یک نتیجه پویا در قضیه پروژه گابچیکوو - ناگیماروس به دست آمد که در آن دیوان ملاحظات فراحقوقی را با آغوشی باز پذیرا شد: در این قضیه دیوان این‌گونه استدلال می‌کند: «طی سال‌ها، بنا به دلایل اقتصادی و دیگر دلایل، انسان به صورت پیوسته به مداخله در طبیعت پرداخته است. در گذشته این کار اغلب بدون توجه به تأثیرات آن بر محیط زیست انجام می‌گرفته است. با توجه به یافته‌ها و دانش جدید علمی در این مورد با توجه به آگاهی فزاینده خطرات این کار برای بشر، برای نسل‌های کنونی و آتی، جست‌وجوی نوآوری‌های جدید در ابعادی غیر قابل بحث و غیر قابل باور، هنجارها و استانداردهای جدیدی به وجود آورده است که در دو دهه گذشته در اسناد متعددی گردآوری گردیده است. نه تنها هنگامی که دولت‌ها به فعالیت‌های جدید می‌پردازند، بلکه در ادامه فعالیت‌هایی که در گذشته آغاز شده است، این هنجارهای جدید مورد ملاحظه قرار گیرد و به این استانداردهای جدید باید توجه کافی مبذول گردد. این کار نیازمند تطبیق توسعه اقتصادی با حفاظت از محیط زیست است که به بهترین وجه در مفهوم توسعه پایدار بیان شده است.»^{۱۱۳} الزامات اجتماعی به صورت مستقیم باعث پویایی حقوق نمی‌شود، اما به نظر می‌رسد که استدلال‌های قاطعی وجود دارد که نشان می‌دهد چرا قوانین جدید باید در فرایند تفسیر مدنظر قرار گیرد. ملاحظات فراحقوقی را می‌توان در آرای مستقل و مخالف قضات دید. قاضی بجاوی به فشار افکار عمومی بین‌المللی در قضیه پروژه گابچیکوو - ناگیماروس اشاره کرد که نمی‌تواند عدم کاربرد قوانین جدید را به وسیله دیوان درک نماید. این نکته حائز اهمیت است که وی به فشار افکار عمومی به عنوان یکی از انگیزه‌های دیوان برای تفسیر پویا اشاره می‌کند اما ابراز تأسف می‌کند که دیوان تصمیم خود را بر اساس قواعد کنوانسیون معاهدات توجیه نمی‌کند. قاضی «ورامانتری»^{۱۱۴} در همین پرونده به نیاز به تفسیر پویای حقوق بشر اشاره می‌کند و مقررهای حفاظت از محیط زیست را با حقوق بشر مقایسه می‌کند و از آن نتیجه‌گیری می‌کند که این مقررها باید به صورت پویا تفسیر شوند. قاضی «بوستامانته» به عوامل اجتماعی مانند توسعه اجتماعی، خواست‌های اجتماعی و اهداف

113. Case Concerning the Gabčíkovo–Nagyymaros Project (Hungary v. Slovakia) (Judgment) 78 para. 140

114. Veramantri

اجتماعی در تفسیر موافقت‌نامه‌های قیمومت اشاره می‌کند.^{۱۱۵} قاضی «فاستر»^{۱۱۶} می‌پذیرد که دیوان باید این صلاحیت را داشته باشد تا از روش‌های سیاسی در هنگام رودررویی با مسائل سیاسی استفاده کند. قاضی «تاناکا» به منافع مبتنی بر حقوق اشاره می‌کند. وی همچنین استدلال می‌کند که نهادهای اجتماعی مانند اجتماعات بین‌المللی تفسیر پویا را تضمین کنند. به عنوان مثال، جایگزینی جامعه ملل با سازمان ملل متحد. قاضی «ازودو» به دنبال شمول عوامل فراحقوقی در روند تفسیر معاهدات است. او از یک سو فراتر از قصد تهیه‌کنندگان به تفسیر معاهده پناهندگی هاوانا ۱۹۲۸ به منظور دستیابی به نتایج عملی می‌پردازد و از سوی دیگر با شمول ملاحظات برخی عوامل خاص را مدنظر قرار می‌دهد. به عنوان مثال، او به «نژاد، مذهب و نزدیکی جغرافیایی» اشاره می‌کند که در هنگام توجه به قواعدی که حوزه‌های سرزمینی، جغرافیایی، تاریخی و شرایط سیاسی محدودی دارند باید مورد توجه قرار گیرد.^{۱۱۷}

نتیجه

دیوان بین‌المللی دادگستری در طول حیات خود به مسائل حقوقی بسیار مهمی پرداخته است که گاه از حدود صلاحیت رویکرد سنتی خود خارج شده و در پرداختن به جزئیات امر، اصولی را استخراج کرده است که در بسط و توسعه قلمرو حقوق بین‌الملل تأثیر درخور توجه داشته است و این بدان سبب بوده است که امر قضا اصولاً پویایی بسیار دارد و نمی‌تواند فارغ از تحولات اجتماعی در نظمی بسته محصور بماند و تنها توجه به حقوق مجری در زمان ایجاد تعهد بنماید، لذا به یکی از قدیمی‌ترین قاعده تفسیری که به حقوق میان‌دوره‌ای موسوم بوده، از آن عبور کرده و در رویه قضایی خود از قضیه «داوری پالماس»^{۱۱۸} دچار تغییر و تحول شده و با گسترش دامنه موضوع‌های حقوق بین‌الملل و اهمیت یافتن تابعان دیگر حقوق بین‌الملل غیر از دولت‌ها، حقوق بین‌الملل را با تکثری مواجه ساخته که گاهی منجر به تعارض تعهدات بین‌المللی می‌شود.

تعیین قصد مشترک و تفسیر بر اساس شناسایی قصد طرفین در زمان انعقاد معاهده اگرچه به عنوان یک اصل راهنما برای دادگاه‌ها و دیوان بین‌المللی در تفسیر تلقی می‌شود لیکن مراجع حل و فصل و دیوان بین‌المللی تکنیک ویژه‌ای برای اجرای آن در قضایای واقعی به کار برده‌اند و برای تعیین تأثیر

115. South West Africa Cases (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Preliminary Objections), Dissenting Opinion Judge Bustamante 351.

116. Faster

117. Colombian-Peruvian Asylum Case (Colombia v. Peru) (Judgment), Dissenting Opinion Judge Azevedo [1950] ICJ Rep 333.

گذر زمان بر معاهدات استفاده می‌شود. امروز این تکنیک به‌طور قابل توجهی یک روش مسلم در تفسیر معاهدات می‌باشد.

بنابراین در این پژوهش ملاحظه گردید که دیوان با بیش از ۲۰ مسأله بین زمانی از اولین دعوی طرح شده در پیش روی آن از سال ۱۹۵۰ تا دهه ۲۰۱۰ مواجه گردیده بود. رویکرد عمومی دیوان طی سال‌های متمادی به طرز قابل توجهی تغییر کرد و به سوی بازتر شدن نسبت به تفسیر پویا حرکت کرد. دیوان به صورت عمومی از پیش فرض‌های ایستا عدول کرده و تغییرات تفسیر در زمینه‌های گوناگون را پذیرفته است.

رویکرد انعطاف‌پذیر و عمل‌گرای دیوان مجوزی برای تنظیم سرعت تغییرات بوده است، در این زمینه، این نکته باید مورد توجه قرار گیرد که دیوان در زمان‌های گوناگون، یک عبارت را به صورت‌های مختلف تفسیر کرده اما نتیجه‌گیری نهایی را بر عهده طرفین گذاشته است.

دیوان اغلب از اظهارنظر در مورد استدلال‌های غیرحقوقی خودداری می‌کند که تعیین شاخص ادراکی آن را مشکل می‌سازد. شاخص قدرت، سرعت و درک، انعطاف‌پذیری گسترده دیوان را تقویت می‌کند. اگرچه مباحثاتی اصولی در داخل دیوان در جریان است اما این نهاد به عنوان نهادی مسؤول و آشتی‌ساز عمل کرده و انعطاف‌پذیری خود را در موضوعات بین زمانی به صورت کارآمدی برای حل مشکلات پیش رو حفظ کرده است.

رویه غنی دیوان نشان‌دهنده آگاهی قضات از عوامل فراحقوقی است. دیوان تنها به صورت مجزا نکاتی را در خصوص این موضوعات بیان کرده است که در قضیه‌های بررسی شده قبلی انعطاف‌پذیری آن را نشان می‌دهد. استدلال‌های حقوقی خارج از کنوانسیون معاهدات تنها به تعدادی اندک و آن هم به صورت ناهماهنگ مورد استفاده دیوان قرار گرفته‌اند.

در نخستین پرونده‌ها، دیوان بین‌المللی دادگستری به هیچ یک از رویه قضایی خود برای تأیید یا برای تمایز میان موضع بین زمانی خود اشاره نمی‌کند.^{۱۱۸} پس از آن دیوان به صورت عمل‌گرایانه از رویه خود بهره برده و در پرونده‌های گوناگون بدون یک الگوی مشخص به آنها اشاره می‌کند؛ اما با این حال استفاده از رویه در آرای مستقل و مخالف قضات دیده می‌شود.^{۱۱۹} بسیاری از مواضع بین زمانی اشاره شده

118. Rights of Nationals of the United States of America in Morocco (France v. United States of America) (Judgment) 188.

119. Case Concerning the Gabčíkovo–Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia) (Judgment) 67–8 para. 112. ; Case Concerning the Gabčíkovo– Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia) (Judgment) Separate Opinion Judge Bedjaoui 122–3 paras. 10–11; Case Concerning the Gabčíkovo– Nagymaros

در رویه دیوان مورد استناد قرار نگرفته است و اگرچه برخی از آنها بسیار کوچک هستند، برخی دیگر مانند آنچه در قضیه آفریقای جنوب غربی بیان شد، می‌توانند معانی سیاسی بسیار محسوسی داشته باشند. با این حال، قضیه حقوق اتباع ایالات متحده در مراکش تنها قضیه‌ای است که دو بار در رابطه با رویکرد ایستا مورد استناد قرار گرفته است. آنچه جالب توجه است و در راستای برون‌داده‌های این پژوهش نیز قرار می‌گیرد این است که قضات دیوان به یک رأی داوری اشاره می‌کنند که شامل دو تفسیر پویا و ایستا در یک پرونده است. این یافته ارزش استفاده از رویه قضایی با استفاده از جمع‌آوری آرای دادگاه‌ها برای نشان دادن پویایی یا ایستایی تفسیر معاهدات بین‌المللی را به چالش می‌کشد. انتقاد از کاربرد مکانیکی تفسیر می‌تواند به نوبه خود به این نوع به‌کارگیری در رویه قضایی منتهی شود. این امر به صورت خاص به این دلیل است که بسیاری از قضایایی که به عنوان نماد و شاخص تفسیر ایستا مطرح می‌شوند در واقع دارای جنبه‌های گوناگونی از روش‌های تفسیر هستند. به عنوان مثال، قضیه اتباع ایالات متحده در مراکش یا قضیه جزیره کاسیکیلی - سدودو^{۱۲۰} در حقیقت خود دارای مواردی از تفسیر پویا نیز می‌باشد. در دیگر قضایا نیز هر چند لزومی نداشته باشد، اما برای طولانی‌تر کردن مباحث مطرح در حل اختلاف موضوعات بین‌زمانی مطرح می‌شوند. این مورد در دعوای نفت ایران - انگلیس برای تفسیر ایستا و نظر مشورتی مشروعیت تهدید یا استفاده از سلاح هسته‌ای یا دعوای پره آوبهار برای تفسیر پویا صادق است. چنین مثال‌هایی باعث ایجاد شک در این مورد می‌شوند که آیا همه این قضایا را می‌توان به عنوان رویه عمومی له یا علیه تفسیر پویا مورد استفاده قرار داد یا خیر. ارزش رویه‌ای آنها می‌تواند در مقایسه استدلال‌های بعدی در روند تفسیر در پرونده‌های آتی با مشکلات مشابه مورد استفاده قرار گیرد و به رویکردی انعطاف‌پذیر منتهی شود که به دنبال همه یا هیچ نیست. در یکی از جدیدترین آرا با جنبه‌های بین‌زمانی نیز دیوان به قضیه کشتی‌رانی و حقوق مرتبط اشاره کرده است.^{۱۲۱} این رأی به عنوان یکی از مهم‌ترین آرای دیوان بین‌المللی دادگستری در خصوص تفسیر تکاملی یا پویای معاهدات بین‌المللی به شمار می‌آید.

در خاتمه نتیجه می‌گیریم که تفسیر پویا ابزاری است که دیوان، گاهی در تفسیر قواعد حقوقی به کار می‌گیرد و از طریق آن، قواعد را با توجه به وضعیت موجود جامعه بین‌المللی روزآمد می‌کند؛ تفسیری

Project (Hungary v. Slovakia) (Judgment), Dissenting Opinion Judge Herczegh 178; Case Concerning the Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia) (Judgment) Separate Opinion Judge Weeramantry [1997] ICJ Rep 114.

120. Kasikili/Sedudu Island (Botswana v. Namibia) (Judgment) 1064 para. 30

121. Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) (Judgment) 24-5 para. 59.

که مبتنی بر قصد طرفین است. رویه دیوان، متضمن مصادیق اندکی از توسل به این ابزار است اما با تعیین محدوده آن در قضیه اختلاف در خصوص کشتیرانی و دیگر حقوق مربوط به آن میان کاستاریکا و نیکاراگوئه و اتخاذ تفسیر پویا در قضیه کارخانه خمیر کاغذ، می‌توان کاربرد سودمند این نوع از تفسیر را در آینده، بیش از پیش کرد. همچنین از آنجایی که این تفسیر موجب تأسیس قاعده حقوقی جدید در روش‌های تفسیر مواد ۳۱ و ۳۲ کنوانسیون معاهدات وین ۱۹۶۹ نمی‌باشد، باید آن را ابزاری دانست در اختیار دیوان تا با توجه به وضعیت و شرایط و اوضاع و احوال موجود در هر قضیه، حدود و شمول قاعده‌هایی را که پیش از این وجود داشته، اما در هیأت مشخصی صورت‌بندی و تنظیم نشده است، شفاف کند و توسعه بخشد. با این حال، توسعه حقوقی در بردارنده مفهوم تغییر و تحول است. لازم نیست که دیوان صریحاً قاعده‌ای وضع کند که در این تغییر و تحول مشارکت داشته باشد؛ همین که به طور ضمنی با تفاسیر خود به شفاف‌سازی و احراز قواعد عرفی موجود می‌پردازد و پلی را به سوی شکل‌گیری قاعده ایجاد می‌کند، خود بیانگر نقش قابل توجهی است که در سیر تکوین حقوق بین‌الملل در مسیر توسعه ایفا می‌کند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- حبیبی مجنده، محمد و ساناز کامیار راد. «قاعده‌سازی در دیوان بین‌المللی دادگستری از مجرای تفسیر پویا». مجله حقوقی بین‌المللی ۵۸ (۱۳۹۷): ۶۵-۸۸.
- رامین نیا، مزگان، «جایگاه عامل زمان در تفسیر معاهده بین‌المللی»، نشریه پژوهش‌های حقوقی ۲۶ (۱۳۹۲): ۱۵۹-۱۹۶.
- سماوی، اسماعیل. تفسیر پویای معاهدات بین‌المللی، تهران: نشر ثالث، ۱۳۹۹.
- سیف زاده، فرزانه. «معاهدات در گذر زمان در رویه قضایی: ارزیابی رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در پرونده اختلاف بین کاستاریکا و نیکاراگوئه»، نشریه پژوهش‌های حقوقی ۲۸ (۱۳۹۴): ۱۳۳-۱۷۰.
- صلح‌چی، محمد علی و هیبت‌الله نژندی منش. حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات بین‌المللی. تهران: نشر بنیاد حقوقی میزان، چاپ چهارم، ۱۳۹۳.
- محبی، محسن و وحید رضادوست. «تفسیر تکاملی معاهدات در حقوق بین‌الملل در پرتو قضیه اختلاف در خصوص کشتیرانی و حقوق مربوط به آن (کاستاریکا علیه نیکاراگوئه)»، نشریه حقوقی بین‌المللی ۵۳ (۱۳۹۴): ۳۰-۹.
- محبی، محسن و اسماعیل سماوی. «نقش رویه دیوان اروپایی حقوق بشر در تفسیر پویای معاهدات حقوق بشری». مجله حقوقی بین‌المللی ۳۵ (۱۳۹۷): ۷-۳۰.

ب) منابع خارجی

- Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey).
- Anglo-Iranian Oil Case (United Kingdom v. Iran) (Judgment).
- Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia Herzegovina v. Serbia and Montenegro) (Judgment), Joint Declaration of Judges Shi and Koroma, ICJ Rep 279-80. (2007)
- Case Concerning the Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain) (Preliminary Objections) (1964).
- Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) Declaration of Judge ad hoc Guillaume, ICJ Rep 296-7 paras. 14-15. (2009).
- Case Concerning the Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua) (Judgment) [2009] ICJ Rep 213. (2009)
- Case Concerning the Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia) (Judgment), ICJ Rep 67 para. 112. (1997).
- Case Concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea Intervening) (Judgment) (2002).
- Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand) (Merits), ICJ Rep 6 16. (1962)

- Certain Expenses of the United Nations (Advisory Opinion), ICJ Rep 160. (1962).
- Colombian-Peruvian Asylum Case (Colombia v. Peru) (Judgment) ICJ Rep 266. (1950).
- Communauté européenne et leurs Etats Membres-Traitement tarifaire de certains produits des technologies de l'information (2010), OMC Doc. WT/DS375/R, (2010).
- Corfu Channel (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania) (Judgment) Individual Opinion Judge Alvarez, ICJ Rep 39. (1949)
- Djeffel, Christian. *Static and Evolutive Treaty Interpretation*. Cambridge University Press, 2016.
- Elias, Taslim. *International Court of Justice and Some Contemporary*. Oxford University Press, 1966.
- Fitzmaurice, Gerald. "Vae Victis or Woe to the Negotiators! Your Treaty or Our "Interpretation" of It?" *The American Journal of International Law* 65(2)(1971): 358-373.
- Fitzmaurice, Sir G. "Treaty Interpretation and Other Treaty Points", *British Yearbook of International Law* (1957): 272-293..
- Fitzmaurice, Sir Gerald. *The Law and Procedure of The int, Court of Justice*, Vol 1. Cambridge, 1986.
- ICJ Rep 226, 277; Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion), Dissenting Opinion Judge Schwebel, ICJ Rep 311. (1996).
- ICJ Report, Greece v. Turkey, 1978.
- ICJ Report, Individual opinion of Judge Spender, 1962.
- Kasikili/Sedudu Island (Botswana v. Namibia) (Judgment), Dissenting Opinion of Judge Parra-Arranguren, ICJ Rep 1212-13 para. 16. (1999).
- Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) Notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970) (Advisory Opinion) ICJ Rep 31. (1971).
- Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) Notwithstanding Security Council Resolution 276 (Advisory Opinion) 28 para. 45. (1970)
- Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion) ICJ Rep 148-50. (2004).
- Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion) Concurring Opinion Judge Vereshchetin [1996] ICJ Rep 257 para. 78. (1996)
- Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion) Concurring Opinion Judge Ranjeva, ICJ Rep 295 (1996)
- Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion) ICJ Rep 226 259 para. (1996).
- Legality of the Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium) (Preliminary Objections, (ICJ Rep 279 318 para. 100; (2004).

- Merkouris, Panos. "Intertemporal Considerations in the Interpretative Process of the VCLT: Do Treaties Endure, Perdure or Exdure?". *Netherlands Yearbook of International Law* (2014): 121-156.
- Nolte, Georg. (ed) *Treaties and Subsequent practice*. Oxford University Press, 2013.
- Pierre-Marie Dupuy, "Evolutionary Interpretation of Treaties: Between Memory and Prophecy", in: Cannizzaro Enzo (ed.), *the Law of Treaties beyond the Vienna Convention* (Oxford University Press, 2011), 125
- Pulp Mills on the River Uruguay Case (Argentina v. Uruguay) (Judgment) ICJ Rep 14. (2010).
- Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Advisory Opinion) Separate Opinion Judge Alvarez, ICJ Rep 53. (1951).
- Rights of Nationals of the United States of America in Morocco (France v. United States of America) (Judgment), ICJ Rep 188. (1952).
- similar restatement, see Anglo-Iranian Oil Case (United Kingdom v. Iran) (Judgment).
- Dissenting Opinion Judge Alvarez, ICJ Rep 126. (1952)
- South West Africa (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa) (Second Phase), ICJ Rep 23 para. 16. (1966)
- The contention of Greece: Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) (Judgment) [1978] ICJ Rep 22 para. 51- 54. (1978).